

Jat, 24/4-68

M

Kertomus kaivauksista, jotka Pirkko-Liisa Lehtosalo suoritti kesinä 1965-1966 E U R A N pitäjän kirkonkylän ja Isovahen kylän rajalla Käräjämäen-Osmanmäen alueella. Paikalla ovat aikaisemmin kaivaneet K.F. Ignatius (1870), Theodor Schvindt (1890), Hj. Appelgren-Kivalo (1889, 1902, 1905), A. Hackman (1894, 1905), J. Ailio (1912), N. Cleve (1927, 1942) sekä C.F. Meinander (1945). Tarkastuksia ovat lisäksi suorittaneet Sakari Pälsi (1935) ja Unto Salo (1964), ks. kertomukset KM:n top. arkistossa. - Tähän kertomukseen kuuluu 36 karttaliitettä, 45 valokuvaa (filmien n:ot 31418, 32079-32122) sekä väridiapositiivit n:ot 32125-32154. Löydökset on luetteloitu KM:n esihistoriallisen osaston numeroilla 16949:1-113, 17250:1-365.

kartta nro 1 ei ole
28/2/1995

Suorittaessani kaivauksia Euran Vahen kylässä Yli-Nuoranteen kalmistossa kesällä 1965 kävin samassa kylässä sijaitsevalla Käräjämäellä ja havaitsin joitakin esineitä valuvan mäen pohjoispäässä olevan hiekkakuopan itäreunalta (ks. KM 16949:1-19). Pyysin Muinaistieteelliseltä toimikunnalta luvan kaivamiseen ja kun vielä selvisi, että vieressä sijaitsevan Ruuhomaan omakotitalon pihamaan tasoitustyössä menisi melkoinen kaistale samaa mäkeä, ryhdyin pikaisiin pelastuskaivauksiin vielä Yli-Nuoranteen kaivauksen kestäessä. Euran kunnan suunnittelema Käräjämäen tien levennyssuunnitelma sai aikaan seuraavan vuoden perusteellisemmat jatko-kaivaukset ja näin tuli tutkittua yhteensä n. 180 m² laaja alue (ks. karttaliitteet 2 ja 4).

Kaivamani alue sijaitsee Käräjämäen pohjoispäässä mäkeä halkovasta tiestä pohjoiseen, sen ja Ruohomaan talon väliin jäävällä maakaistaleella, joka kuuluu Käräjämäen suoja-alueeseen, vaikkakaan sen omistaja ei ole Suomen valtio, vaan Euran kunta. Alkuaan oli tarkoitus sijoittaa tälle alueelle Euran ulkomuseo ja sentähden sille oli siirretty jo vanha aittakin. Luultavasti tästä syystä aluetta ei ole pidetty silmällä, vaan sitä on päästy lohkomaan kaikilta syrjiltä ja agrologi Ruohomaan mukaan Euran kunta oli aikonut poistaa sen kokonaan (ks. esim. 9.7. 1965 päivätty O. Ruohomaan kirje).

Viimeisimmän sekaannuksen aiheutti se seikka, että Ruohomaan palstaa erotettaessa sille oli määrätty raja, joka ei noudata entistä Lukkalan ja Isonvahan välistä rajaa, joka oli määrätty Käräjämäen rauhoitusalueenkin rajaksi. Ruohomaa arveli voivansa huoletta hävittää oman tonttinsa puolella olevan osan rauhoitettua kalmistoa, vieläpä siirtää Vahenkylän ja kirkonkylän välistä suurta rajakiveäkin n:o 64 (ks. Unto Salon 15.7. 1964 päivättyä tarkastuskertomusta KM:n top. arkistossa), joka esiintyy kiintopisteinä kaikissa Kansallismuseossa olevissa kartoissa ja joka on Käräjämäen rauhoitusalueen rajakivi.

Tilannetta on myös sekoittanut se seikka, että Käräjämäen poikki kulkevan tien syventämisen jälkeen, mikä tapahtui v. 1935 on tien pohjoispuolella olevaa osaa ryhdytty nimittämään Osmanmäeksi, vaikka se alkuaan on Kä-

räjämäkeä. Virhe esiintyy jo Pälsin samalta vuodelta olevassa tarkastuskertomuksessa. Kuitenkin esim. Juhani Rinteen v. 1905 tekemästä kartasta (Osmanmäen mapissa) käy selvästi ilmi, että alue rajakiveen n:o 64 asti on Käräjämäkeä. Valitettavasti tämä rajakivi on Ruohomaan tekemän maanleikkauksen seurauksena valunut mäen harjalta alkuperäiseltä paikaltaan. Se oli kuitenkin onneksi sijoillaan niin kauan, että kaivamieni alueiden sijainti varhaisempiin nähden saatiin määritellyksi. Vastaisuudessa on kuitenkin huomattava, että sekä rajakivi 64 että Rinteen karttaan merkitty, nykyisten rajakivien 38 ja 59 väliin jäävä rajakivi ovat pois ja että Käräjämäen pohjoisosa sellaisena kuin se esiintyy kaikissa Muinaistieteellisen toimikunnan kartoissa on vailla maastossa selvästi havaittavien rajakivien suojaa. Kartoissa esiintyvä raja, joka ennen oli maastossakin täysin selvä, on nykyisin olemassa vain paperilla.

Kaivamaani aluetta rajoittaa pohjoisessa Ruohomaan piha, idässä hiekkakuoppa ja etelässä C.F. Meinanderin v. 1945 tutkima alue (ks. 14. 3. 1947 päivättyä kertomusta KM:n top. arkistossa).

Lännen puolella on vielä tutkimatonta aluetta, kaivamani alueen ja Ruohomaan omakotitaloon vievän tien väliin jäävä kaistale, jossa on tutkittavaa aluetta korkeintaan 150 m^2 olettaen, että vanha aitta poistetaan, kuten on sanottu. Suorittamani kaivaukset jakaantuvat eri vuosien osalle siten, että Ruohomaan tontille jäävä pohjoisin osa, jonka laajuus on n. 45 m^2 , kaivettiin kesällä 1965, loput kahdessa jaksossa kesällä 1966 (ks. karttaliite 2). Koska kalmiston rakennekin näillä alueilla on osittain erilaista, selostan

kaivaukset erikseen.

Vuonna 1965 kaivettu alue

Vuonna 1965 kaivettu alue vietti pohjoista ja koillista kohti ja turpeen paksuus sillä vaihteli melkoisesti ollen kuitenkin pääasiassa 5 - 10 cm:n välillä (ks. karttaliite 4). Alueen länsiosassa näytti siltä kuin maata olisi joskus leikattu, sillä heti ohuen turpeen alla oli aivan raakaa maata. Suuren rajakiven itäpuolelta ennen kaivausta piirretystä profiilista (karttaliite 3) näkyy kuinka täällä turvetta seuraa ensin n. 5 - 20 cm paksu multakerros ja sitten 10 - 15 cm paksu nokimaakerros, jonka jälkeen vasta on vuorossa raaka sora. Profiilissa näkyy myös n. 1 m:n syvyyteen ulottuva tumman maan läikkä, joka saattaa olla hävinneen ruumishaudan päästä; kaivauksessa ei ruumishautaa tältä kohtaa tavattu, joten sen on täytynyt hävitä miltei kokonaan ennen kaivausta suoritettun maanleikkauksen aikana.

Profiilissa ei tumman maakerroksen kohdalla näkynyt juuri lainkaan kiviä, mutta kaivauksessa ilmeni, että alueella oli kaksikerroksinen kiveys, joka oli tihein Ruuhomaan puolella olevan maanleikkauksen reunoilla (ks. karttaliitteet 5 ja 6) ja puuttui kokonaan alueen lounaiskulmalta ruuduista JKL 8-9. Kivet olivat pääasiassa tavallisia mukulakiviä (ks. valokuva 1) mutta siellä täällä näkyi kyllä jokunen punainen hiekkakivilaakakin (merkityt punaisella karttaliitteisiin

5 ja 6). Tummassa maakerroksessa oli siellä täällä aivan nokisia läikkiä; vahvin tällainen oli ruuduissa OP 10-11, missä nokimaa ulottui aina 70 cm:n syvyyteen alkuperäisestä maanpinnasta. Muutamien luunsirujen lisäksi ei tästä läikistä kuitenkaan löytynyt mitään. Alueen kaakkoiskulmassa oli maa sekaista jo pinnasta lähtien ja sieltä löytyi kaikenlaista rojua; ilmeisesti kaivausalue täällä läheni Forssellin torpan entistä saunanpaikkaa. Maatuneen puun ja nau-lankatkelmien ohella löytyi täältä kuitenkin myös palaneita luita sekä lasimassahelmi (16949:73). Eniten kalmistolta näytti alue välittömästi ison rajakiven itäpuolella (osittain sen allakin) ruuduissa LM 10-11, mistä löydettiin melko paljon saviastianpaloja ja palanutta luuta (16949:33, 38, 42, 44, 45). Muuallakin oli siellä täällä palaneita luunsiruja ja ruudusta P 8 löydettiin pronssikierukka ja pronssilevyn palasia (16949:54, 55). Useimpien rautaesineen katkelmien esihistoriallisuus on epävarmaa, sillä mistään selvästä hautakokonaisuudesta niitä ei tavattu ja tyyppeinä ne eivät ole selvästi esihistoriallisia. Alueen muista löydöistä on vielä mainittava rautakuona, piinpalaset ja eläinten hampaat, jotka kaikki saattavat olla myöhäisiäkin. Yleisvaikutelma tästä alueesta onkin sekava ja vaikuttaa siltä kuin alueella mahdollisesti olleet esihistorialliset polttohaudat olisivat sekaantuneet myöhempiin maakerroksiin.

Kesällä 1965 tutkittiin myös kapeata kannasta, joka on Ruohomaan rakennuksen luoteispuolella ja joka mahdollisesti on jäännettä muinaisesta Osmanmäestä (ks. karttaliite 2). Siinä oli n. 40 cm syvällä hiilikerros, josta löytyi kuolainten

osa, pronssilevyn palasia, palaneita luita ja saviastianpaloja y.m. N. 6-7 m tästä paikasta lounaaseen oli piinpaloja ja Ruuhomaan pihalta kannaksen lähistöltä löytyi rautaveitsi (KM 16949:22). Talon luoteispuolella olevasta irtomultakasasta löytyi siitäkkin saviastianpaloja ja palaneita luita, joten näyttää siltä, että pihaa tasoitettaessa on käsitelty myös hautoja sisältäviä maakerroksia. Koska kuitenkin paikalla jo aikaisemmin on ollut rakennuksia, saattaa olla, että haudat ovat tuhoutuneet jo ennen viimeisiä myllerryksiä.

Vuoden 1966 kaivaukset

Vuonna 1965 oli ollut tarkoitus tehdä koekaivaus myös hiekkakuopan itäreunalle karttaan 2 merkittyyn paikkaan, josta oli löytenyt rautaveitsi sekä kaksi hyvin ruostunutta rautanaulaa, mutta varojen puutteessa tästä suunnitelmasta oli luovuttu. Seuraavana kesänä aloitettiin kaivaus tästä paikasta, johon jo edellisessä kesänä oli lyöty paaluja valmiiksi. Ilmeisesti roudan vaikutuksesta paalut olivat sen verran liikkuneet, että niiden rivien suunta tuli hieman poikkeamaan pohjois-etelästä, kuten käy ilmi karttaliitteestä 4. Kun virhe havaittiin, palattiin pohjois-eteläsuuntaan, niin että poikkeava suunta esiintyy vain vuoden 1966 ensiksi kaivetulla alueella.

Tämä alue kulki hiekkakuopan reunaa pitkin vanhan aitan itäpuolella ja sen laajuus oli n. 58 m². Se oli väli-

töntä jatkoa edellisenä vuonna kaivetulle alueelle, ja turpeen paksuus oli täälläkin vaihteleva, pääasiassa kuitenkin 5 - 10 cm. Ruuduissa EFG 4-7 ja osittain ruuturivissä H oli tämän alla paksuhko kerros tiilenkappaleita ja savea, joka oli osittain palanutta. Tässä kerroksessa esiintyi myös jonkin verran maatunutta puuta, nauvoja, saranan osia y.m.; mahdollisesti paikalla on joskus ollut jonkinlainen rakennus. Tämän myöhäisen kerroksen paksuus oli n. 15 - 30 cm, leikkauksen reunassa jopa 35 cm oheten länteen päin. Tämän alla oli n. 20 cm, paikoin 25 cm paksu tumma maakerros, joka mahdollisesti osittain on peräisin jo esihistorialliselta ajalta. Siinä esiintyi jonkinverran kiveystä, ks. karttaliitteet 8-9 ja valokuvat 2-3, mutta mitään yhtenäisiä rakennelmia ei tässä havaittu. Kivien joukossa oli punaisia hiekkakivilaakojakin ja selvästi lohkottuja lohkareita.

Alueen pohjoispäässä ruuturiveissä A-D ero täytemaan ja tumman maakerroksen välillä ei ollut selvästi havaittavissa, vaan turpeen alla oli n. 35 - 50 cm paksu epämääräinen tumma kerros, jossa oli kiviä ja kaikenlaista tavaraa hiilenkappaleista krapusolkeen (16949:3) ja palaneisiin luunsiruihin. Täällä oli myös ruuduissa DE 3-4 miltei suorareunainen n. 1,4 x 1 m laaja ja yli metrin syvyinen kuoppa, joka oli täynnä palaneita kiviä, tiilenkappaleita ja hiiltä. Alueen eteläosassa tumma maakerros taas oheni huomattavasti, ollen ruuturiveissä LMN vain 10 - 20 cm. Täältä ei myöskään saatu juuri lainkaan löydöksiä. Runsaimmin esineitä oli ruutujen EFG 4-7 alueilla, mutta näiden joukossa on varmasti

myöhäisiäkin. Ruuturiveissä I ja J sensijaan oli selvästi esihistoriallisia esineitä, kuten pronssisoljen kaariosa (17250:131), siniset lasihelmet (17250:125, 135, 136) ja putkellisen keihäänkärjen katkelma (17250:138). Mitkään esineistä eivät kuitenkaan löytyneet koskemattomista maakerroksista, vaan koko alue näytti sekavalta: esineet, saviastianpalat ja palaneet luunsirut olivat hajallaan myöhemmän ajan tavaraa sisältävissä kerroksissa (löydökset on merkitty karttaliitteeseen 7). Kun tämä sekava kerros oli poistettu, kävi ilmi, että kaivamista olisi edelleen jatkettava. Tällä alueella oli kaksi ruumishautaa sekä yksi polttohauta, ja kaksi muuta ruumishautaa tavattiin jatkettaessa kaivausta etelään päin alueelle, mistä tumma pintamaakerros puuttui lähes kokonaan. Nämä haudat olivat olleet siinä osassa rinnettä, jota myöhemmän ajan myllerrykset eivät olleet koskettaneet ja sen tähden varsinkin niistä saadut tulokset ovat mielenkiintoisia.

Hauta I

Hauta I oli ruuduissa EFG 4-6, jäljellä olevan mäenosan korkeimmalla kohdalla, vain n. $\frac{1}{2}$ m hiekkakuopan reunasta, lähellä sitä paikkaa, mistä kesällä 1965 löydettiin n:ot 16949:17-19. Kun turve ja sekaantuneet maakerrokset oli paikalta poistettu, hauta erottui ra'asta maasta miltei pohjois-eteläsuuntaisena soikeana läikkänä, (alempana haudan suunta oli eteläkaakosta pohjoisluoteeseen), jonka laajuus oli n. 225 x 155 cm (karttaliite 9, valokuva 4). N. 5 cm

alempana esiintyi haudan eteläpäätä kiertäen 5 - 10 cm leveä hiilijuova, joka länsisivulla ulottui miltei haudan keskiosaan ja itäisivulla n. 30 cm siitä ylikin pohjoispäätä päin; haudan pohjoispäässä siitä ei kuitenkaan näkynyt jälkiä. Tässä tasossa esiintyi haudan pohjoispäässä pari maatonutta luunkappaletta, ja kävi ilmi, että haudan kohdalla oli erityinen kiveys (ks. karttaliite 10 ja valokuva 5); aikaisemmin hautakiveystä ei oltu voitu erottaa pintakiveyksistä. Kiveys jatkui haudan pohjaan asti, pohjoispäässä melko tiheänä, kun taas eteläpäässä oli kiviä harvemmassa aivan pohjatasoa lukuunottamatta (karttaliitteet 11-15, valokuvat 6-12). Maa kivien välissä ja koko hautakuopassa oli hiilistä haudan päitä ja aivan pohjaa lukuunottamatta, niin että nokimaan paksuus paikoitellen oli 50 cm. Pohja oli pyöristynyt ja se oli n. 100-115 cm:n syvyydessä maanpinnasta (ks. profiilikartat, karttaliite 11). Hautaus oli esineetön eikä vainajasta tavattu selviä jäännöksiä, mutta hautakuopassa oli useita rautakuonamöykkyjä (17250:51, 69, 70 ja 93), saviastianpaloja (17250:66, 68) sekä pari maatonutta ynnä yksi palanut luunkappale (17250:68).

Hauta II

Hauta I koilliskulmalta vain n. 20 cm:n päässä haudan rajasta tavattiin luukuoppa, jonka koko oli vain n. 20 x 20 cm ja syvyys n. 5 cm (ks. karttaliite 9). Sen pohja oli 40 cm:n päässä nykyisestä maanpinnasta ja se oli aivan täynnä palaneita luita (17250:307) ja hiilensiruja;

mitään esineitä siitä ei tavattu.

Hauta III

Hauta III sijaitsi pari metriä haudasta I pohjoiseen ja sen suunta oli länsilounaasta itäkoilliseen. Alkaessaan erottua pintakiveysten alta sen pituus oli 250 cm ja leveys n. 90-100 cm, pohjempaan pituus oli vain vajaa 190 cm ja leveys n. 70 cm (vert. karttaliitteet 16-20). Vaikka haudan kohdalla olikin kiviä, ne ilmeisesti eivät liittyneet hautaan, vaan kuuluivat pintakerrokseen (vert. profiilikartat, karttaliite 17). N. 45-50 cm:n syvyydessä tavattiin haudan päissä ensimmäiset hiilijuo-
vat ja läikät, ja 10-20 cm syvempänä erottui hiiltyneitä haudan pituussuuntaan kulkevia lautoja (valokuva 13, kartat 17-19). Ilmeisesti nämä olivat peräisin arkun kannesta, jonka päällä oli poltettu voimakasta tulta. Hieman tätä alemmaa löytyi ainoa esinelöytö, rikkinäinen pronssisormus (17250:308). Lautojen alla oli maa tahmeata ja paikoitellen punertavaa, mahdollisesti haudan itäpäästä tavattu tahmea pituussuuntaan kulkeva punertava massa oli peräisin alaraajojen luista, vaikka sitä ei varmuudella voitu todeta. Tahmea maakerros oli haudan länsipäässä n. 5 cm alempana kuin itäpäässä ja samoin haudan pohja oli siellä jonkin verran alempana, syvimmillään se oli keskikohdalla, missä se oli n. 105 cm:n päässä nykyisestä maanpinnasta (ks. profiilikartat, karttaliite 17).

Hauta IV

Hauta IV oli haudasta I n. 10 m etelään, aivan hiekkakuopan reunassa, länteen ja lounaaseen viettävässä rinneessä. Se näkyi maanpälle pienenä kohoumana, ja hiekkakuopan reunassa oli näkyvissä hieman kiviä. Se, että oli kysymys matalasta kivirauniosta, havaittiin, kun kaivettiin pohjois-eteläsuuntaista koeojaa n. 2 m:n päähän hiekkakuopan reunasta. Tällöin tuli esiin kiveyksen selvää länsireunaa ja kokeeksi aukaistusta ruudusta S VII löytyi eläimen hammas (17250:257) ja sen sekä ruudun S VIII rajalta muutamia saviastianpaloja (17250:258). Kun 5-8 cm paksu turve oli poistettu kohouman alueelta, tuli näkyviin soikeahko n. 3 x 1,5 m laaja kiveys (ks. karttaliitteet 21 ja 22 sekä valokuvat 14 - 17), jonka sivuilla oli lisäksi joitakin hajallisia kiviä. Kivet olivat etupäässä tavallisia mukulakiviä, mutta suurin osa niistä oli väriltään punertavia. Kiveys oli tihein eteläpäässä ja varsinkin reunat olivat tiheästi kivetyt. Koska kiveys näytti sängen mielenkiintoiselta, päätettiin se kaivauksen jälkeen entistää ja sentähden reunakiveys siirrettiin kivi kiveltä jo kaivetulle alueelle, johon näin muodostui latomuksen reunojen kopio. Keskustan kivet kasattiin vierelle.

Kivikerroksia oli pääasiassa kolme ja niistä muodostui n. 35-40 cm paksu latomus. Alemmissa kerroksissa esiintyi myös hiekkakivilaakoja ja kiveyksen pituus kasvoi lähentelemään neljää metriä (ks. karttaliitteet 23 ja 24).

Maa kiveyksen ympärillä oli tummaksi värjäytyntä ja erottui ympäröivästä sorasta. (Suuren kuivuuden tähden jouduttiin maanpintaa valokuvausta varten kastelemaan, joten siitä johtuva kirjavuus on huomioitava valokuvia 14-17 tarkasteltaessa). Kiveyksestä löytyi saviastianpaloja, rautakuonaa ja jopa muutamia siruja palanutta luutakin (17250:178-183, 205-209, 233-237, 257-260).

Kivien loputtua tumman maan alue esiintyi n. 320 x 130 cm laajana läikkänä, jonka suunta oli pohjoiskoillisesta etelälounaaseen (valokuvat 18-19, karttaliite 25). N. 10-15 cm alempana oli vielä joitakin erillisiä kiviä sekä läikän pohjoispäässä ruskeata tahmeaa maata, mahdollisesti maatuneen ruumiin jätettä. Tässä tasossa, n. 60 cm alkuperäisestä maanpinnasta, olivat myös ruumishaudan löydökset, rautainen keihäänkärki (17250:310, kuva 20) haudan pohjoiskulmalla ja käyräselkäinen rauta-veitsi (17250:311) sen keskivaiheilla.

Tumman kerroksen alla jatkui maa sekaisena sisältäen mm. harmaita maaläikkiä, jotka vaikuttivat tuhkalta, ja hetken näytti siltä kuin tässä olisi ollut kaksi hautaa: vanhempi lounais-koillissuuntainen eteläpäässä ja myöhempi pohjois-eteläsuuntainen, johon löydökset kuuluivat, pohjoispäässä (ks. karttaliitteet 26-27). Tarkasta kaivamisesta huolimatta tälle olettamukselle ei saatu tukea, ja mikäli hautoja on ollut kaksi, on vanhempi niistä tuhoutunut lähes kokonaan myöhemmän kaivamisen yhteydessä.

Raaka maa tuli vastaan n. 60-80 cm:n päässä maanpinnasta, ja se oli haudan tai hautojen eteläpäässä aivan punaista soraa tai hienoa vaaleaa hiekkaa, pohjoispäässä taas karkeata vaaleaa soraa. Maanlaadun vaihtelevuuden lukuun onkin kenties laskettava osa siitä, että haudan reunat näyttivät epämääräisiltä.

Hauta V

Hauta V sijaitsi aivan haudan IV vieressä vain n. 1 m. siitä länteen, ja se havaittiin jo hauta IV:n kaivauksen yhteydessä, koska osa sen kohdalla olevaa kiveystä erottui maanpinnalle. Varsinkin haudan länsipuolella kulkeva kivirivi (ks. karttaliite 21, valokuvat 21-22), jonka merkitystä ei vielä ole saatu selville, tuntui selvästi läpi turpeen, jonka paksuus oli n. 5-10 cm. Mäen poikki kulkeva polku kulki juuri haudan päältä ja sen kohdalla on saatettu potkia kiviä hajalle, joten hauta ei vielä ensimmäisen kivikerroksen kohdalla tullut selvästi esille (ks. karttaliitteet 21 ja 28), mutta kun länsipuolinen kivirivi oli poistettu, alkoi kiveyksen muoto hahmottua. Haudan suunta oli etelälounaasta pohjoiskoilliseen ja sen kiveys muodosti n. 3 m pitkän ja 1,6 m leveän suorakulmion, jonka eteläpähän liittyi puoliympyrän muotoinen, alemmalla tasolla oleva "häntä" (ks. karttaliite 29, profiilikartat ja valokuvat 23-26). Kaikkiaan oli kiveyksen pituus runsaasti 3,5 m ja sen paksuus runsaasti 60 cm (vert. karttaliitteet 28-32 ja valokuvat 27-35). On erittäin todennäköistä, että tämä, kuten haudan IV:kin kiveys on

alkuaan ollut näkyvissä maan pinnalla.

Tämän valtavan kiveyksen alla oli vielä n. 20 cm hiekkaa ennenkuin löytökerros tuli vastaan. Hautakuoppa erotui hienossa hiekassa hyvin selvänä 290 x 120 cm laajana tummana alueena, jonka reunoilla näkyi tummat juovat ja eteläpäässä vaalean hiekan alue (karttaliitteet 33-34, valokuvat 36-38). Löytökerros oli n. 1 m:n syvyydessä alkuperäisestä maanpinnasta ja se vaikutti täysin liikuttamattomalta (karttaliite 35, valokuvat 39-41). Haudan itäisivulla oli kärki pohjoista kohden suomalainen ango (17250:312), sen vieressä miekka (17250:313) kärki etelää ja taisteluveitsi (17250:344) kärki pohjoista kohti. Vainajan pää oli ilmeisesti pohjoisessa ja sen alle tai yläpuolelle oli asetettu komea hioin (17250:341). Rinnalla oli sormus (17250:345), vatsalla vyönsolki (17250:349) ja muita vyönosia (17250:246, 247, 243), vatsan ja osittain alaraajojen päällä oli kilpi (17250:328-339). Miekkan vierellä oli kvartsipaloja (17250:354), jotka saattavat olla peräisin tuluskukkarosta. Vainajasta oli jäljellä toisen alaraajan luita sekä sorminivel sormuksen sisällä. Sekä rautaesineiden päältä että alta löytyi puunjätettä, joten haudassa on ilmeisesti ollut kannellinen arkku tai ainakin lautavuoraus vainajan joka puolella. Tästä ja mahdollisesti haudan pohjalle levitetystä vaatteesta lienee peräisin tumma tahmea maakerros, joka tavattiin löytöjen alta. Raaka maa tuli vastaan 100-115 cm:n syvyydestä. - Kaivauksen jälkeen myös tämä hauta

entistettiin (ks. kuva 45).

Koealue ja koekuopat

Ennen hautojen IV ja V kaivamista oli kaivettu joukko koekuoppia, jotka näkyvät karttaliitteissä 2 ja 4, sekä avattu kuoppien 1, 2, 5 ja 6 rajoittamalle alalle koealue. Tulokset näistä olivat jokseenkin köyhät, vaikkakin koeoja 11 ja koekuoppa 9 johtivat ruumishaudan IV löytämiseen, kuten edellä on kerrottu. Koealue, joka rajoittui C.F. Meinanderin kaivamaan alueeseen, osoittautui lähes löydöttömäksi ja siten Käräjämäen tien leventäminen tähän suuntaan ei tuhonne mitään merkittävää. Koekuopista 12 ja 13 tavattiin vain multaa, mutta 14:n pohjalla tuntui olevan kiveystä, joten aitan alla lie-nee tutkimisen arvoista aluetta.

Vuoden 1966 toisen alueen luoteiskulmalla paljastettiin kaivauksessa kiveys, jota ei ehditty tutkia. Se saattaa peittää vielä yhtä ruumishautaa (ks. valokuvat 42-44).

Tumma läikkä, joka saattaa olla ruumishaudan pää, havaittiin ruudussa O IX, joten tällä jo tuhoon tuomitulla Käräjämäen riekaleella saattaa vielä olla useitakin hautoja. Tähän vedoten ja pitäen entistettyjä hautojakin säilyttämisen arvoisina, en pidä suotavana, että tämä maakannas Käräjämäen ja Ruohomaan hypermodernin omakotitalon väliltä hävitetään.

Helsingissä 31.1. 1968

Pirkko-Liisa Lehtosalo
Pirkko-Liisa Lehtosalo

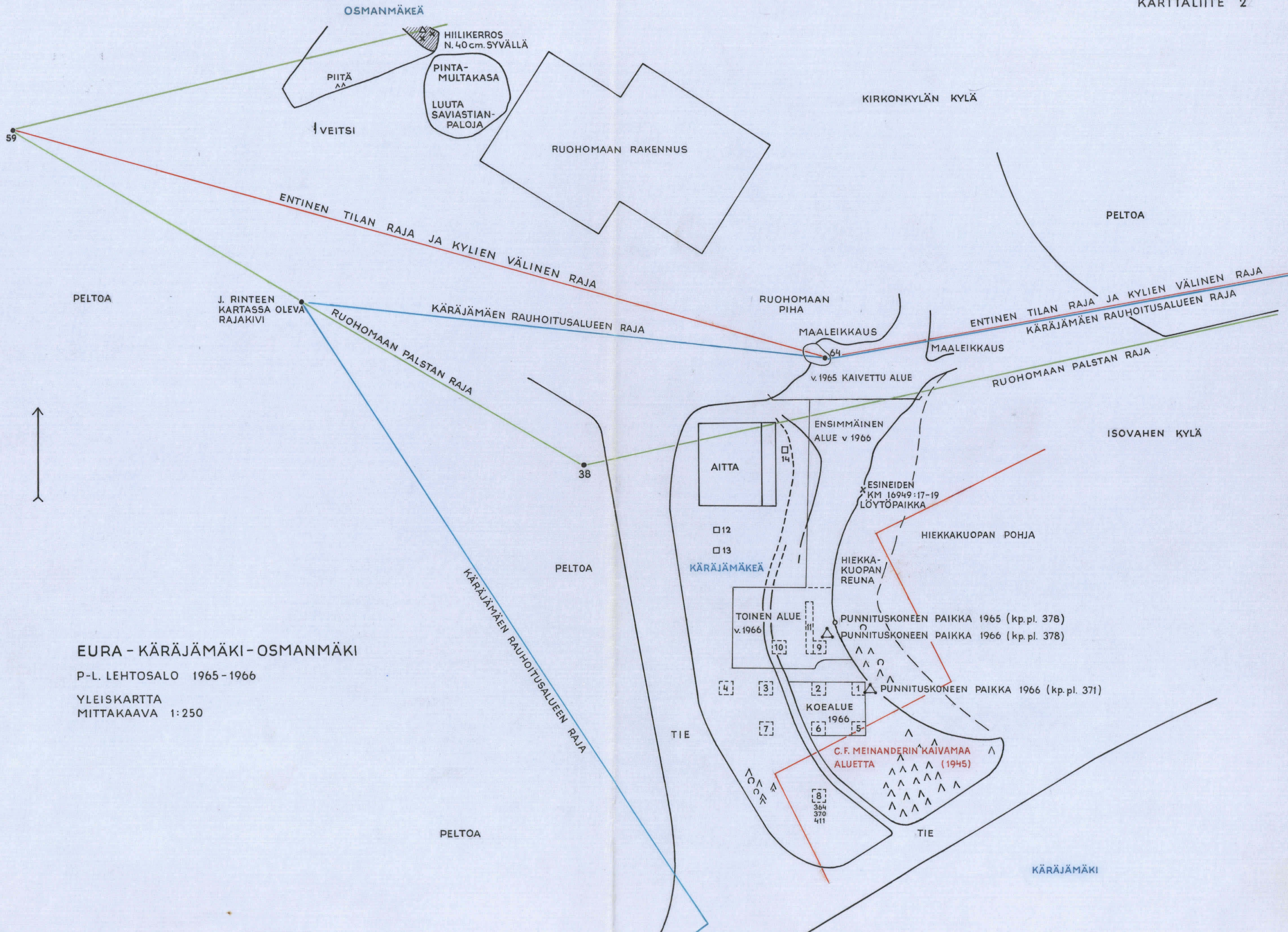
E u r a, Käräjämäki-Osmanmäki

Luettelo diapositiiveista:

- 514 1. 32125 Käräjämäen-Osmanmäen välinen maakaistale ja Ruoho-
maan talo (oikealla), kuvattu kaakosta
- 515 2. 32126 Käräjämäen-Osmanmäen välisen alueen itäpää, kuvat-
tuna eteläkaakosta
- 516 3. 32127 Käräjämäen-Osmanmäen välistä aluetta hiekkakuopan
puolelta, kuvattu idästä

- 517 4. 32128 Käräjämäen-Osmanmäen aluetta, kuvattuna länsi-
lounaasta
- 518 5. 32129 Käräjämäen pohjoisreunaa, josta oli tehty roska-
kuoppa, kuvattu koillisesta
- 519 6. 32130 Vuonna 1966 kaivetun haudan I kolmas kivikerros,
kuvattu etelästä
- 520 7. 32131 Saman haudan seitsemäs kivikerros, kuvattu poh-
joisesta
- 521 8. 32132 Haudan IV pintakiveys, kuvattuna etelälounaas-
ta
- 522 9. 32133 Haudan IV ääriviivat, kuvattuina etelälounaas-
ta
- 523 10. 32134 Sama kuin edellä, kuvattuna samasta suunnasta
- 524 11. 32135 Hauta V:n pintakiveys, kuvattuna kaakosta
- 525 12. 32136 Haudan V:n pintakiveys, kuvattuna etelälounaas-
ta
- 526 13. 32137 Sama kuin edellä samasta suunnasta
- 527 14. 32138 Hauta V:n pintakiveys, kuvattuna kaakosta
- 528 15. 32139 Hauta IV entistettynä, kuvattu etelästä
- 529 16. 32140 Hauta V:n toinen kivikerros, kuvattuna kaakosta
- 530 17. 32141 Haudan V toinen kivikerros, kuvattuna etelä-
lounaasta
- 531 18. 32142 Haudan V toinen kivikerros, kuvattuna etelä-
lounaasta
- 532 19. 32143 Haudan V toinen kivikerros, kuvattuna pohjois-
koillisesta

- 533 20. 32144 Haudan V toinen kivikerros, kuvattuna pohjoiskoillisesta
- 534 21. 32145 Haudan V toinen kivikerros, kuvattuna pohjoisesta
- 535 22. 32146 Haudan V kolmas kivikerros, kuvattuna etelälounaasta
- 536 23. 32147 Haudan V kolmas kivikerros, kuvattuna eteläkaakosta
- 537 24. 32148 Haudan V kolmas kivikerros, kuvattuna pohjoiskoillisesta
- 538 25. 32149 Haudan V ääriiviivat etelälounaasta. Yo Asko Waltari piirtämässä karttaa
- 539 26. 32150 Haudan V ääriiviivat, kuvattuina etelälounaasta. Taustalla Asko Waltari
- 540 27. 32151 Haudan V löytökerros, kuvattuna etelälounaasta
- 541 28. 32152 Haudan V löytökerros, kuvattuna etelälounaasta
- 542 29. 32153 Haudan V löytökerros, kuvattuna kaakosta
- 543 30. 32154 Haudan V löytökerros, kuvattuna pohjoiskoillisesta

EURA - KÄRÄJÄMÄKI - OSMANMÄKI

P-L. LEHTOSALO 1965-1966

YLEISKARTTA
MITTAKAAVA 1:250

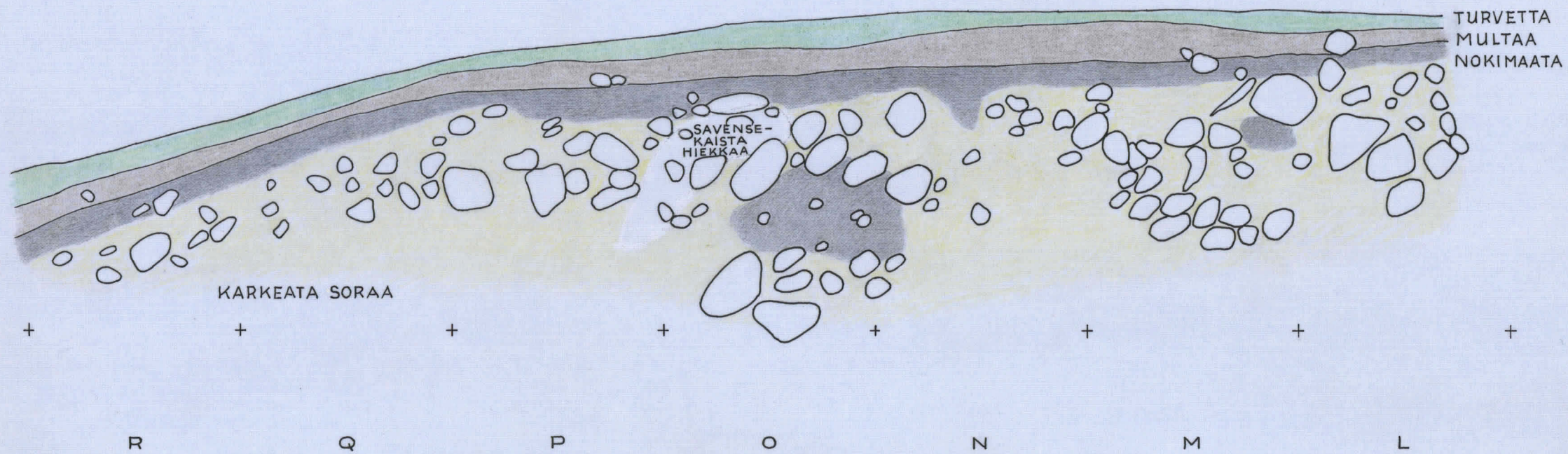
EURA, OSMANMÄKI

PIRKKO-LIISA LEHTOSALO 1965
PROFIILI OSMANMÄEN REUNASTA
RUOHOMAAN TONTIN PUOLELTA
ENNEN KAIVAUKSIA

MITTAKAAVA 1:25

KIINTOPISTEEN PL 378

KARTTALIITE 3.

EURA-KÄRÄJÄMÄKI-OSMANMÄKI

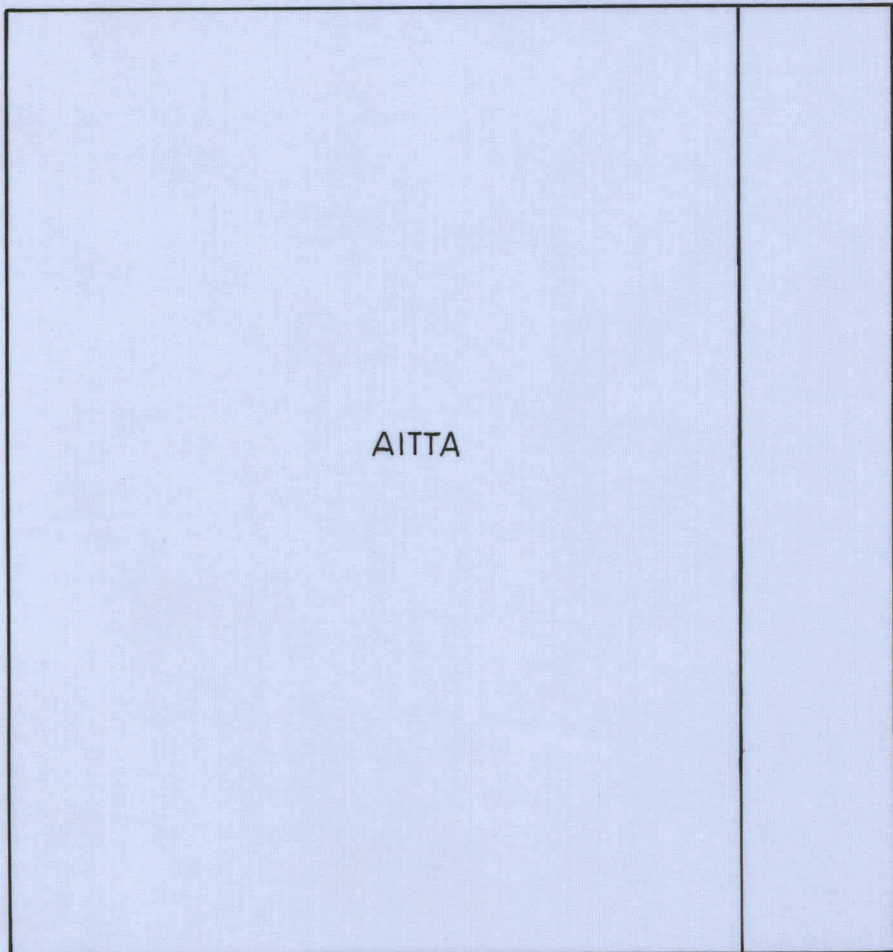
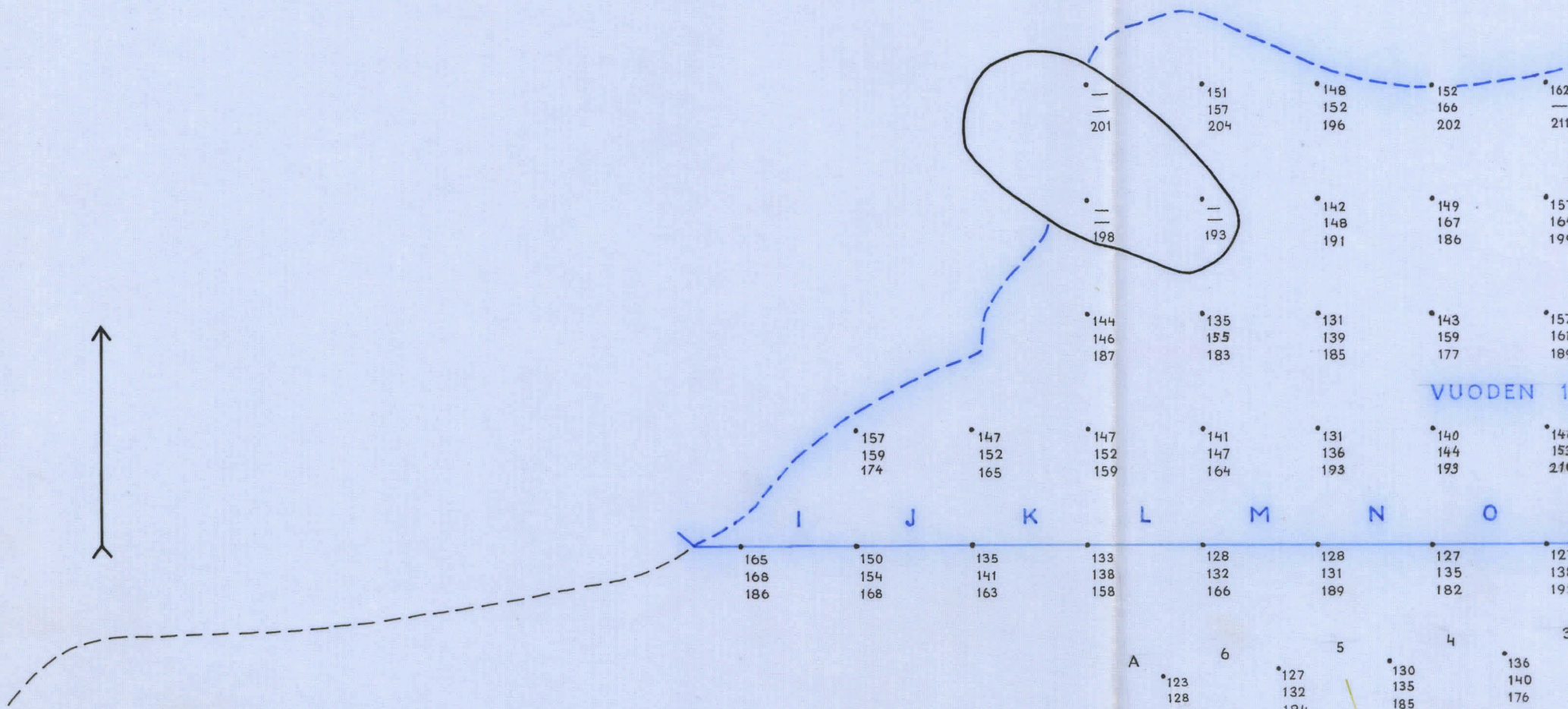
P-L. LEHTOSALO 1965-1966

PINTAPUNNITUSKARTTA

MITTAKAAVA 1:50

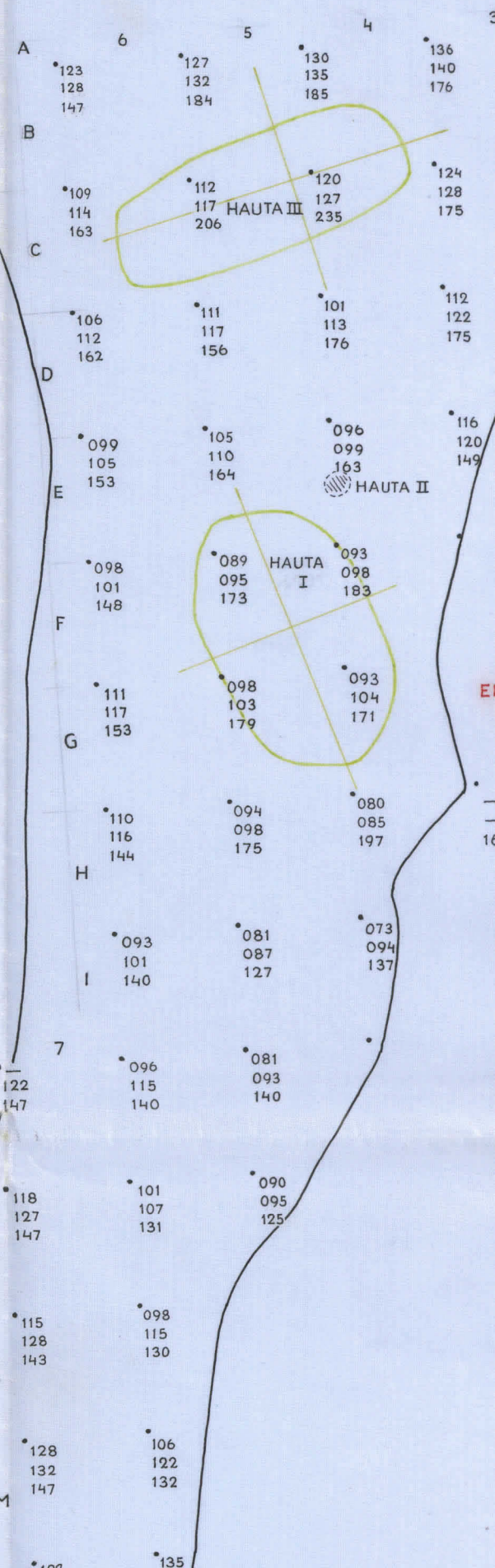
Kp. pl. 378, 371 (Punaisella rajatulla alueella on kp:n pl 371, muualla 378)

RUUHOMAAN PIHAA

14

MAANLEIKKAUS

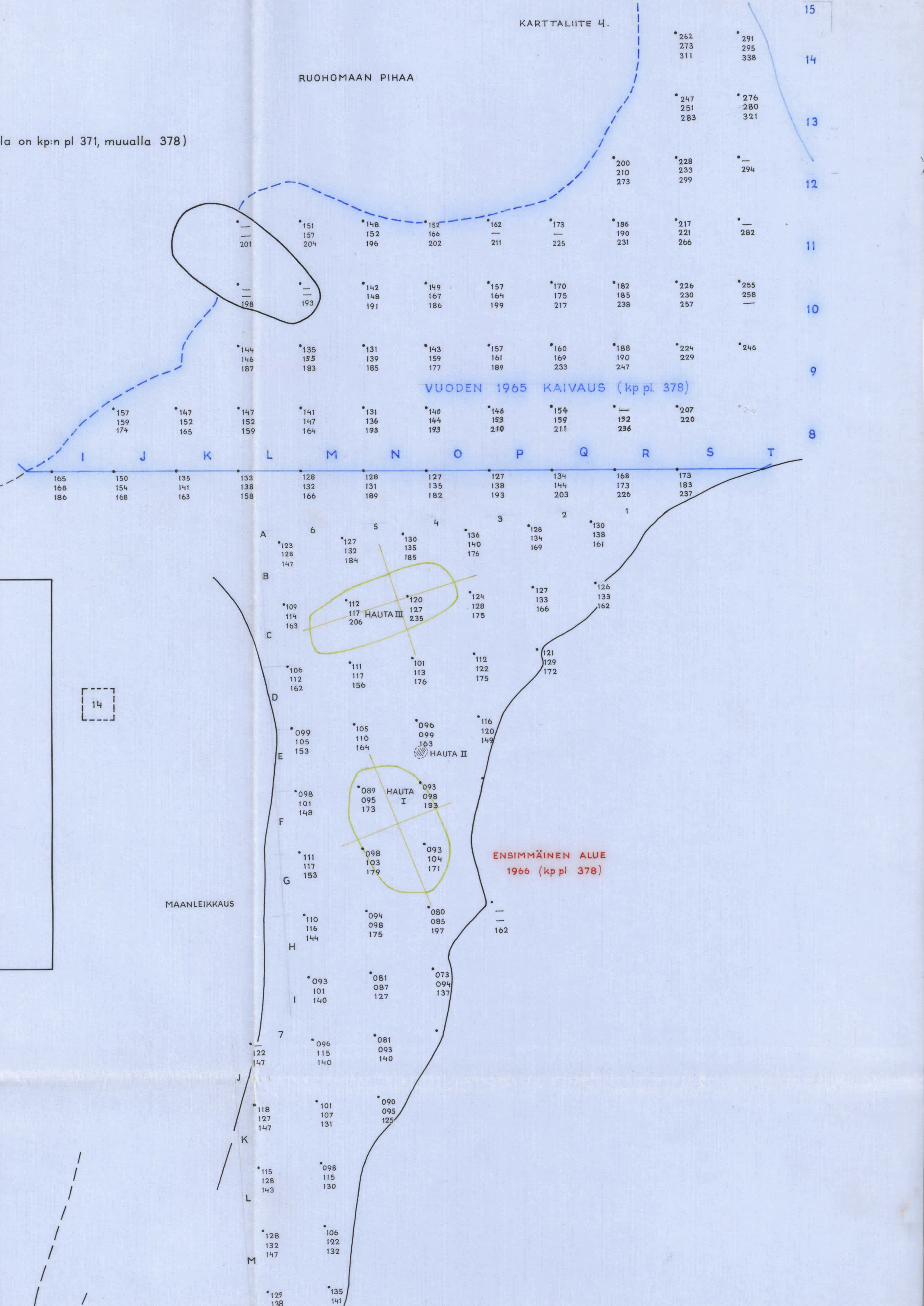

12

13

RUOHOMAAN PIHAA

la on kp:n pl 371, muualla 378)

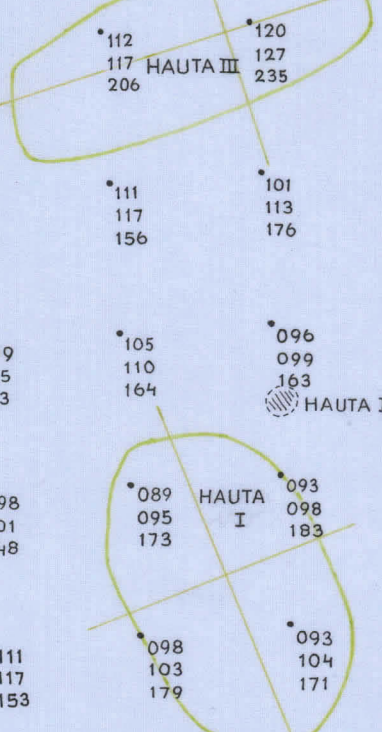
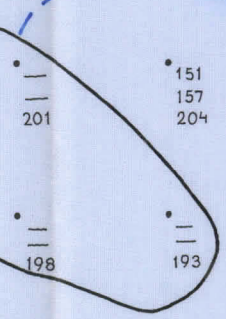

UUODEN 1965 KAIVAUS (kp pl. 378)

ENSIMMÄINEN ALUE
1966 (kp pl 378)

MAANLEIKKAUS

14

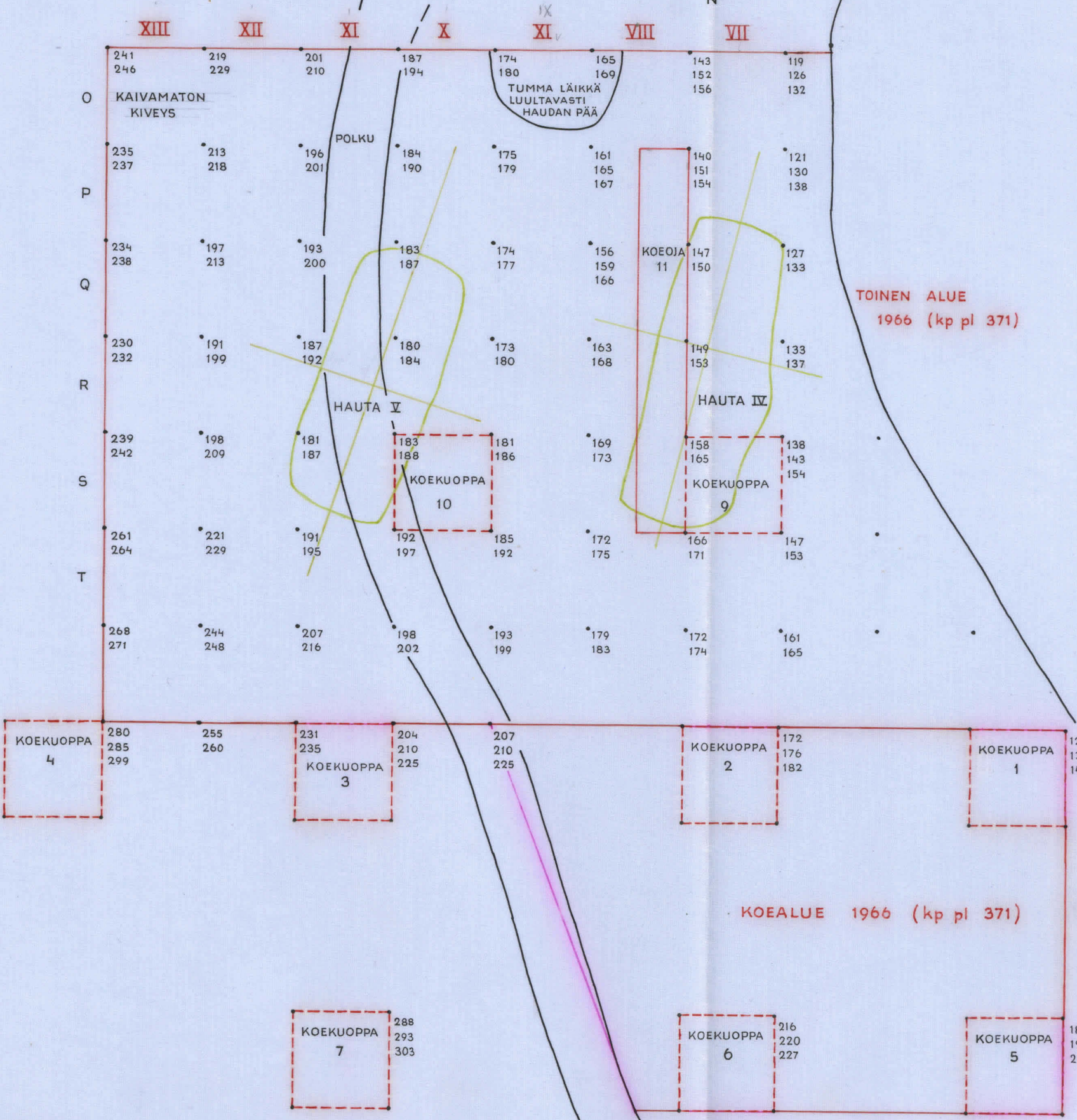
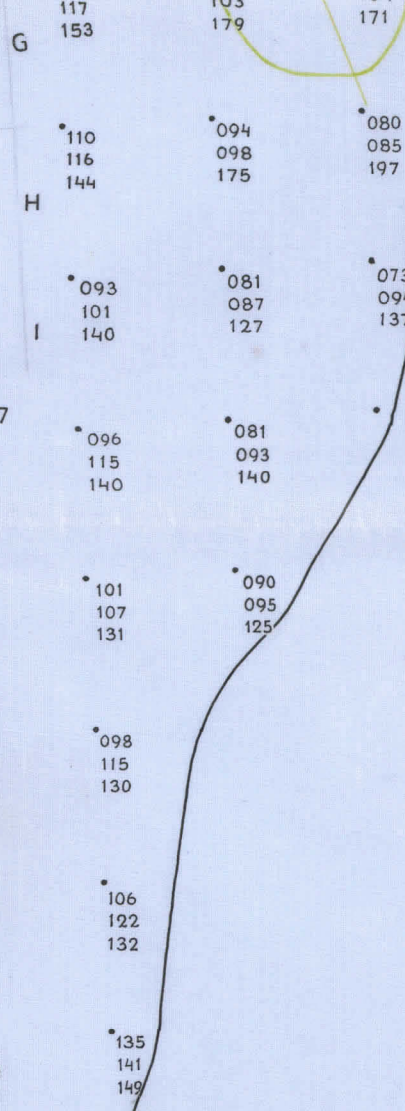

MAANLEIKKAUS

12

13

1966 (kp pl 378)

MAANLEIKKAUS

G 117 153
 110 094 080
 116 098 085
 144 175 197

H 093 081 073
 101 087 094
 140 127 137

I 096 081
 115 093
 140 140

J 122 147
 118 101
 127 107
 147 131

K 115 098
 128 115
 143 130

L 128 106
 132 122
 147 132

M 129 135
 138 141
 150 149

N

XI X IX XI_v VIII VII

TUMMA LÄIKKÄ
LUULTAVASTI
HAUDAN PÄÄ

TOINEN ALUE
1966 (kp pl 371)

HAUTA IV

HAUTA V
KOEKUOPPA
10

KOEJOJA
11
KOEKUOPPA
9

KOEALUE 1966 (kp pl 371)

KOEKUOPPA
3

KOEKUOPPA
2

KOEKUOPPA
1

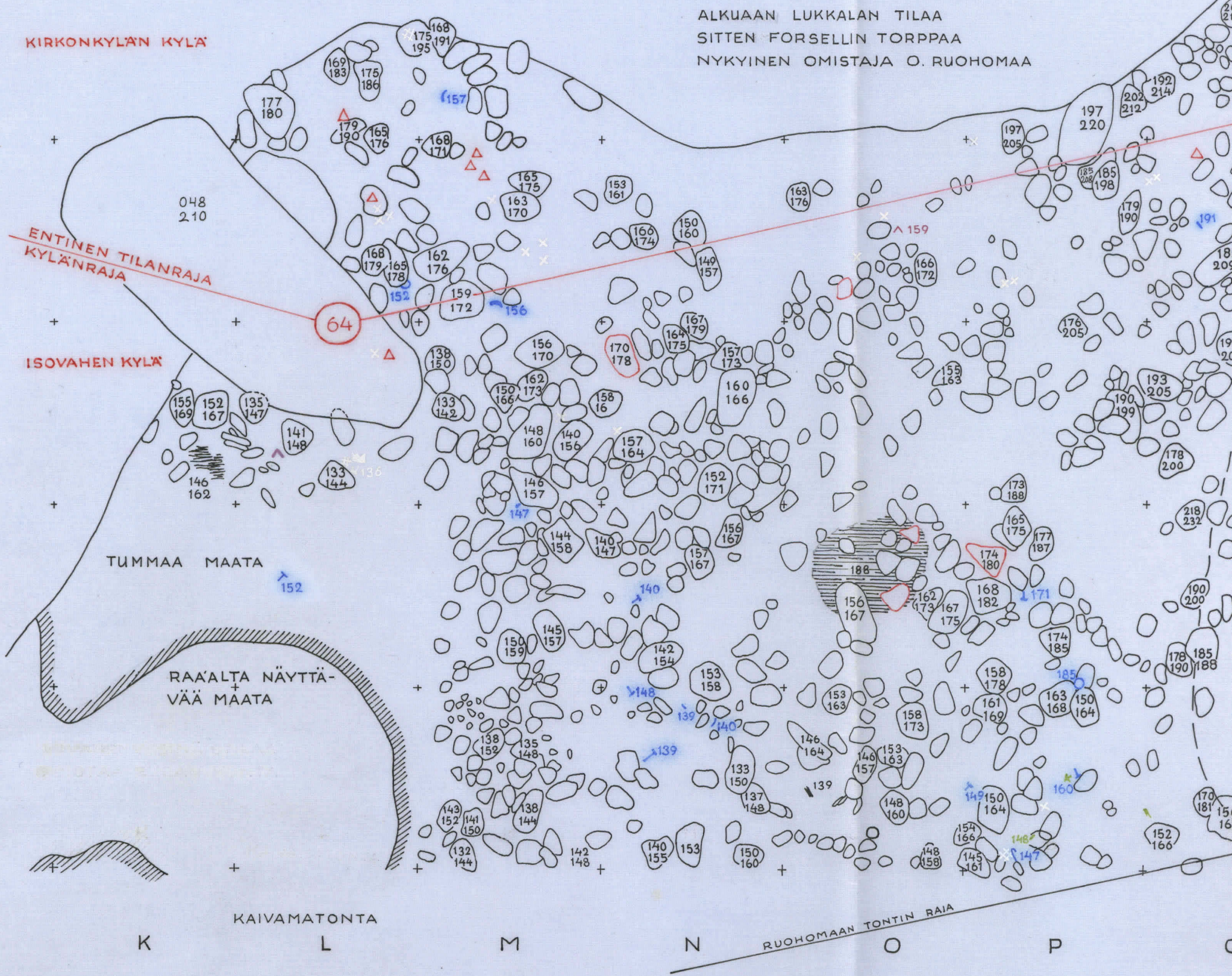
KOEKUOPPA
7

KOEKUOPPA
6

KOEKUOPPA
5

EURA, OSMANMÄKI
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1965
Mittakaava 1:25
Kiintopisteen pl 378
I kerros

ISOV
KIVET ENIMMÄKSEEN MUKULAKIVIÄ OMIS

ALKUAAN LUKKALAN TILAA
SITTEEN FORSELLIN TORPPAA
NYKYINEN OMISTAJA O. RUOHOMAA

JYRKKÄ
MAANLEIKKAUS 11

LOIVA
MAANLEIKKAUS

PUU
218 207

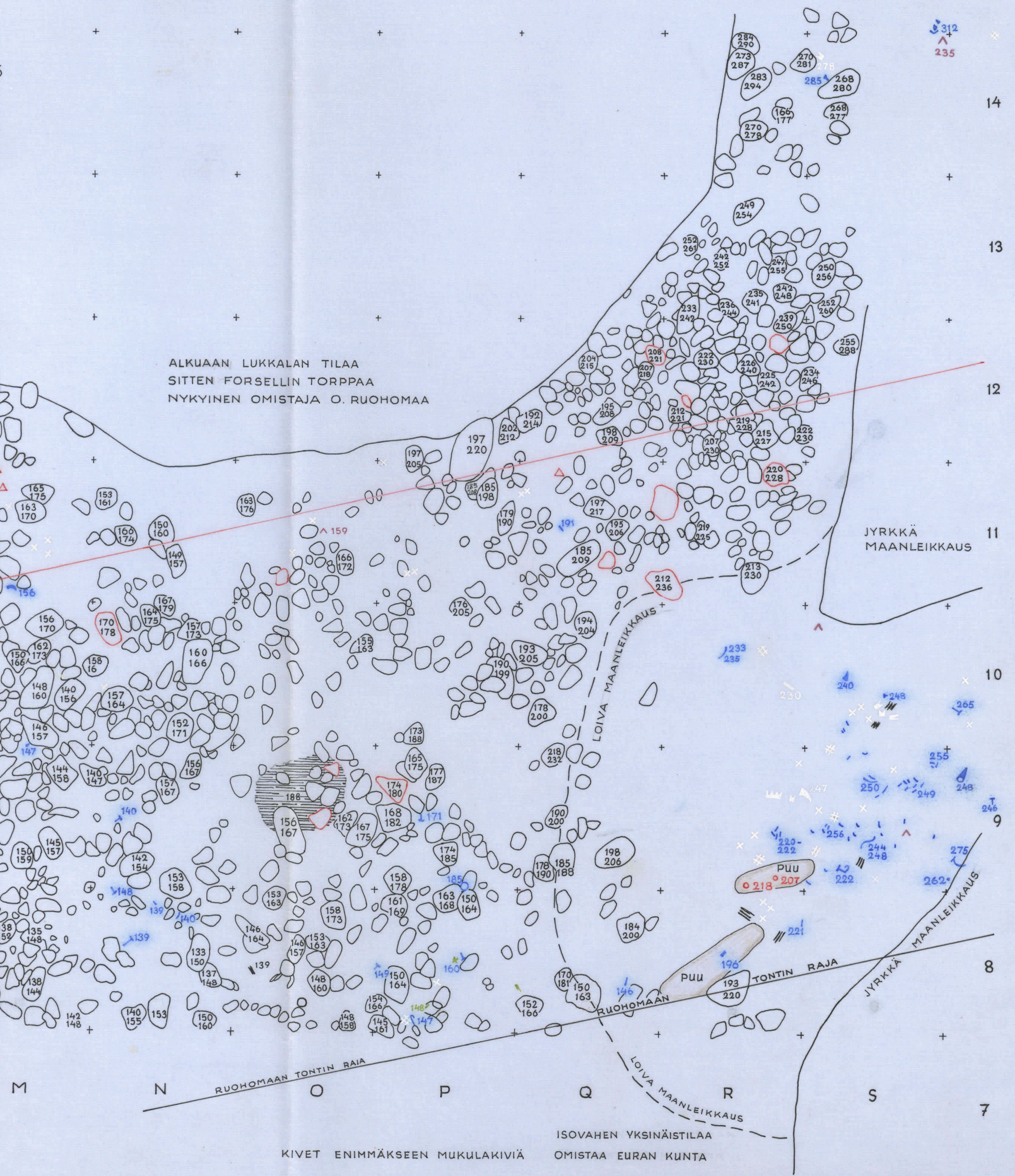
TONTIN RAJA

RUOHOMAAN

LOIVA
MAANLEIKKAUS

ISOVAHEN YKSINÄISTILAA
OMISTAA EURAN KUNTA

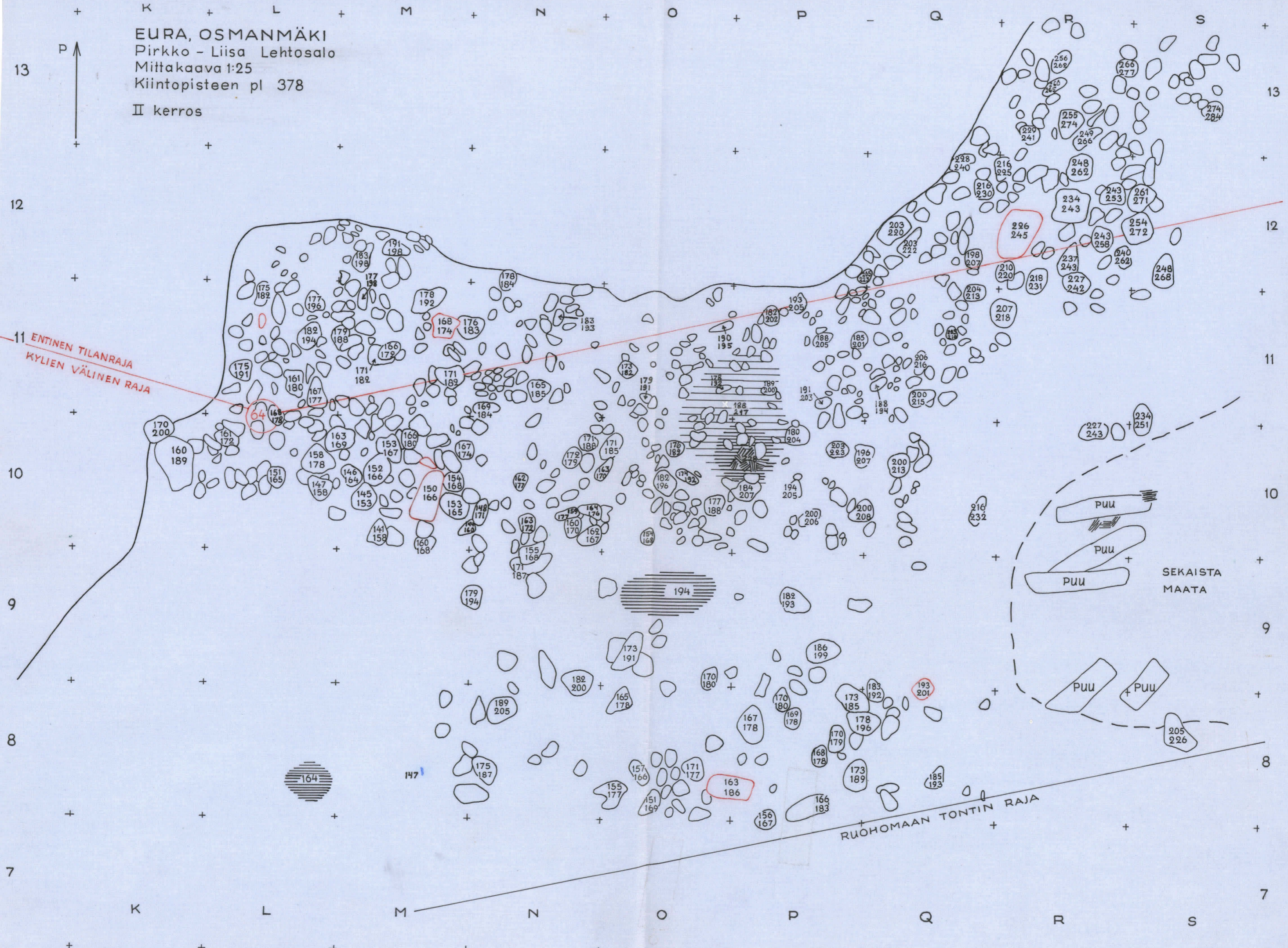
KIVET ENIMMÄKSEEN MUKULAKIVIÄ

M N O P Q R S

14
13
12
11
10
9
8
7

EURA, OSMANMÄKI
Pirkko - Liisa Lehtosalo
Mittakaava 1:25
Kiintopisteen pl 378
II kerros

11 ENTINEN TILANRAJA
KYLIEN VÄLINEN RAJA

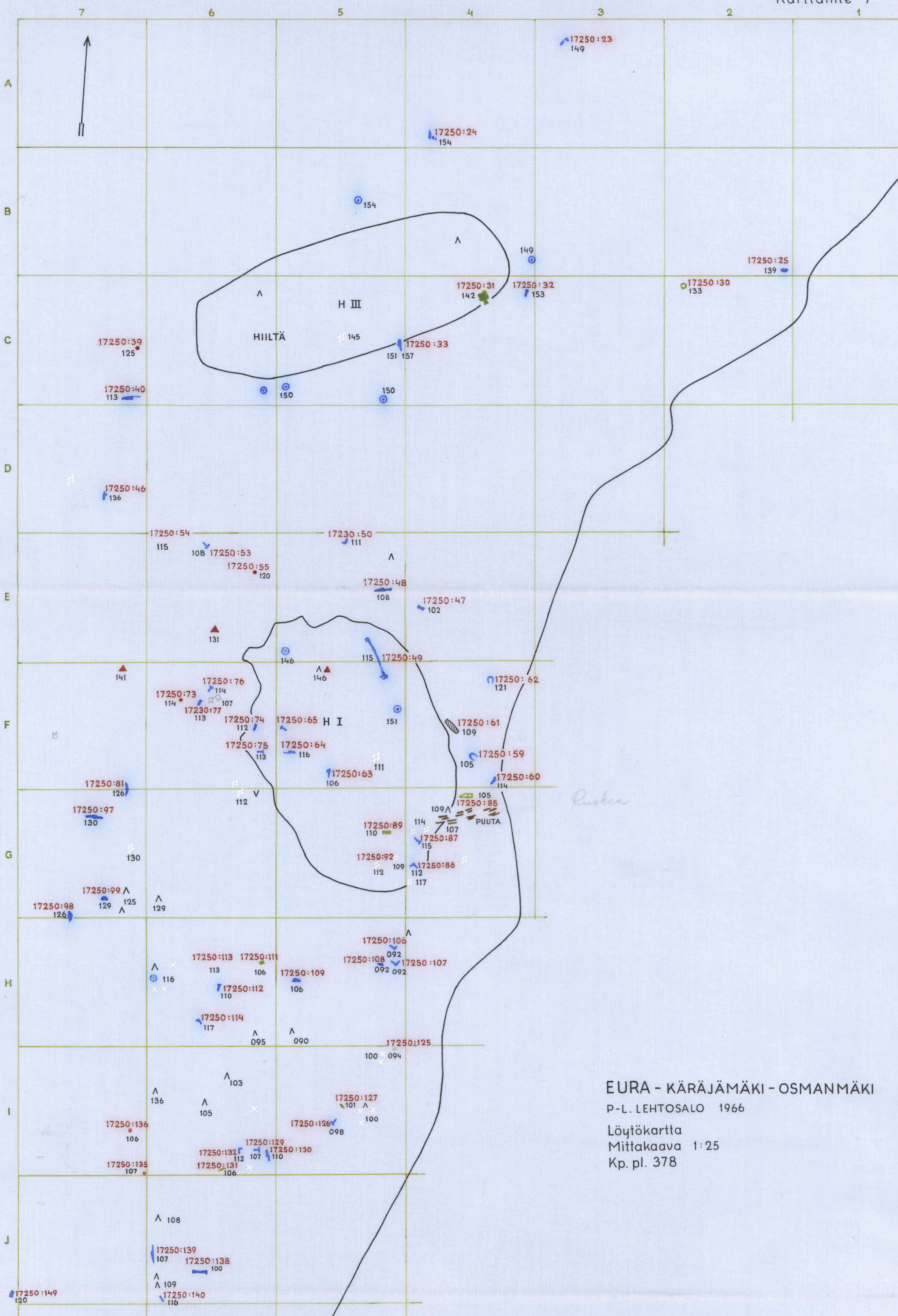
PUU
PUU
PUU
SEKAISTA
MAATA

RUOHOMAAN TONTIN RAJA

13
12
11
10
9
8
7

13
12
11
10
9
8
7

K L M N O P Q R S

EURA - KÄRÄJÄMÄKI - OSMANMÄKI
 P-L. LEHTOSALO 1966
 Löytökartta
 Mittakaava 1:25
 Kp. pl. 378

EURA-KÄRÄJÄMÄKI OSMANMÄKI

P-L. Lehtosalo 1966

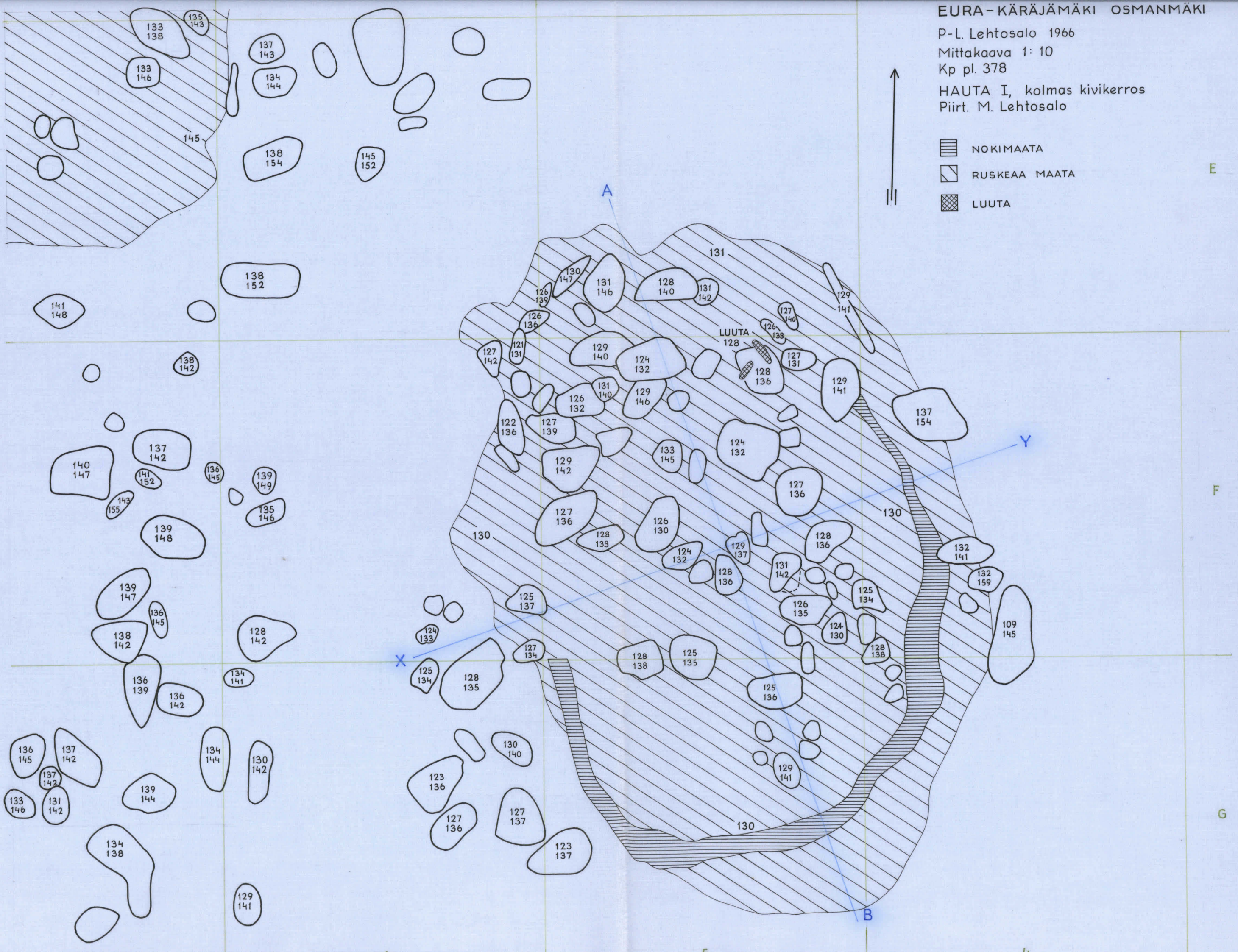
Mittakaava 1: 10

Kp pl. 378

HAUTA I, kolmas kivikerros

Piirt. M. Lehtosalo

- NOKIMAATA
- RUSKEAA MAATA
- LUUTA

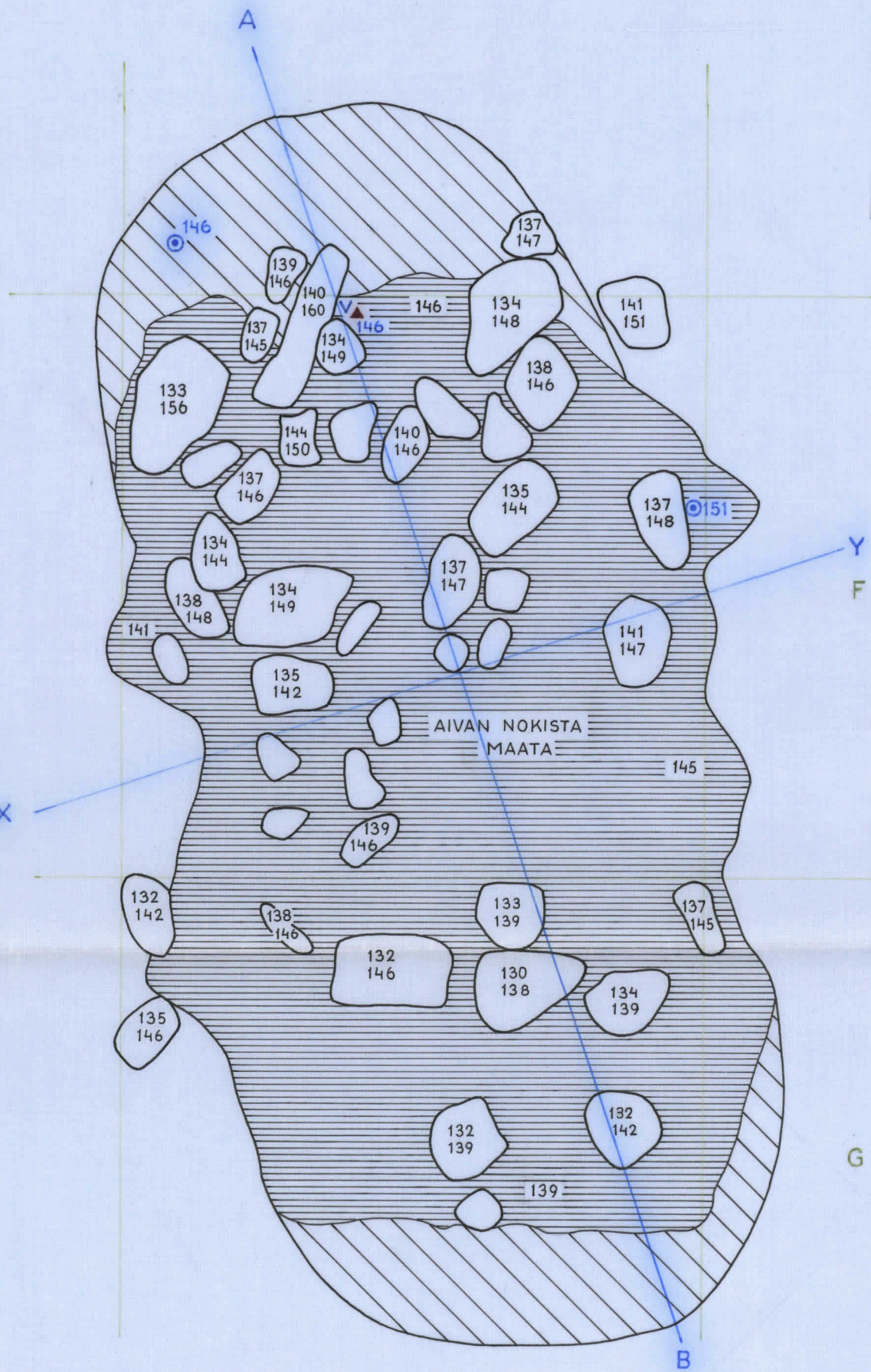
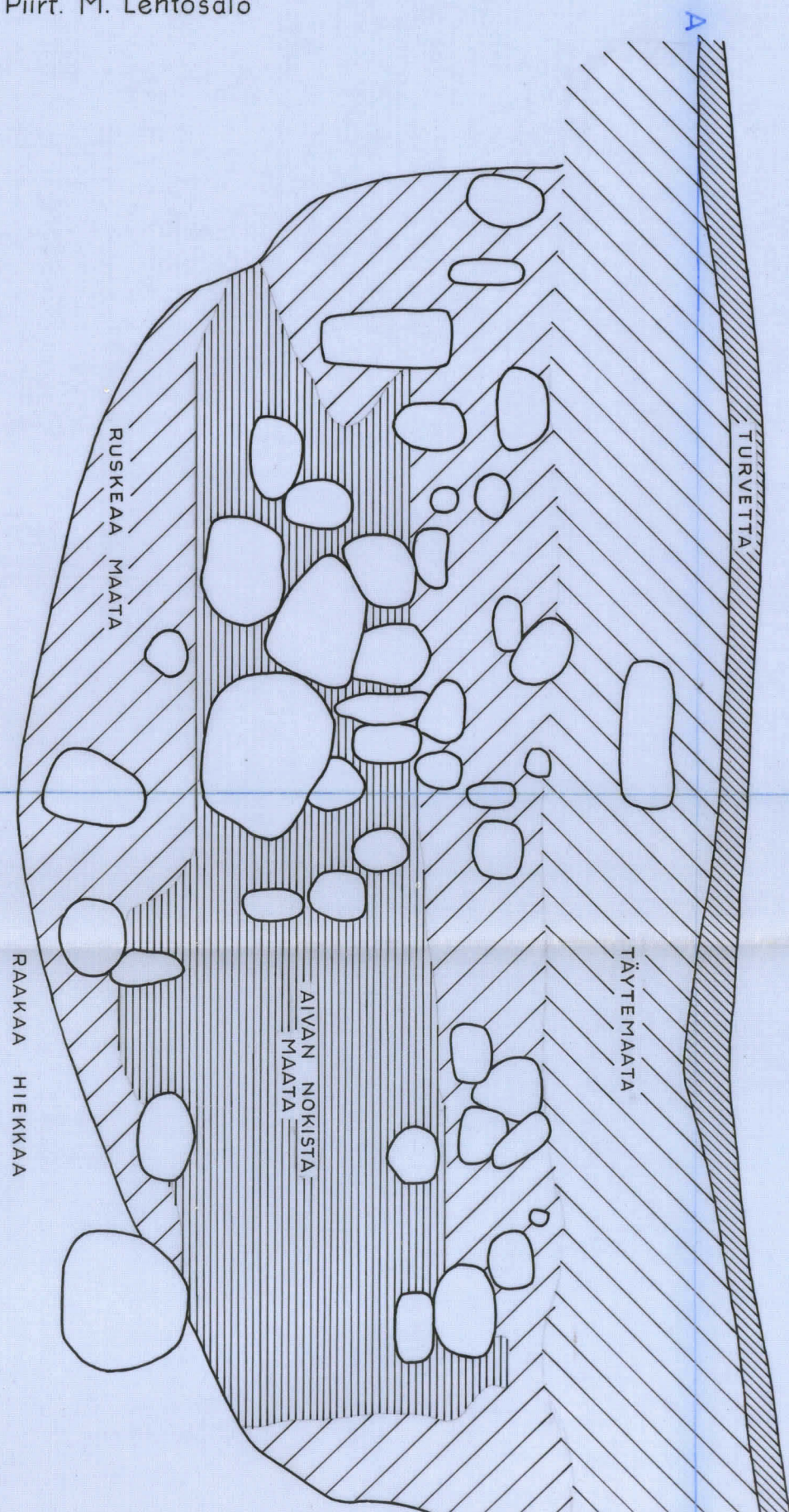
EURA - KÄRÄJÄMÄKI - OSMANMÄKI

P-L. Lehtosalo 1966

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 378

HAUTA I, neljäs kivikerros ja profiilit
Piirt. M. Lehtosalo

EURA-KÄRÄJÄMÄKI OSMANMÄKI

Karttaliite 12

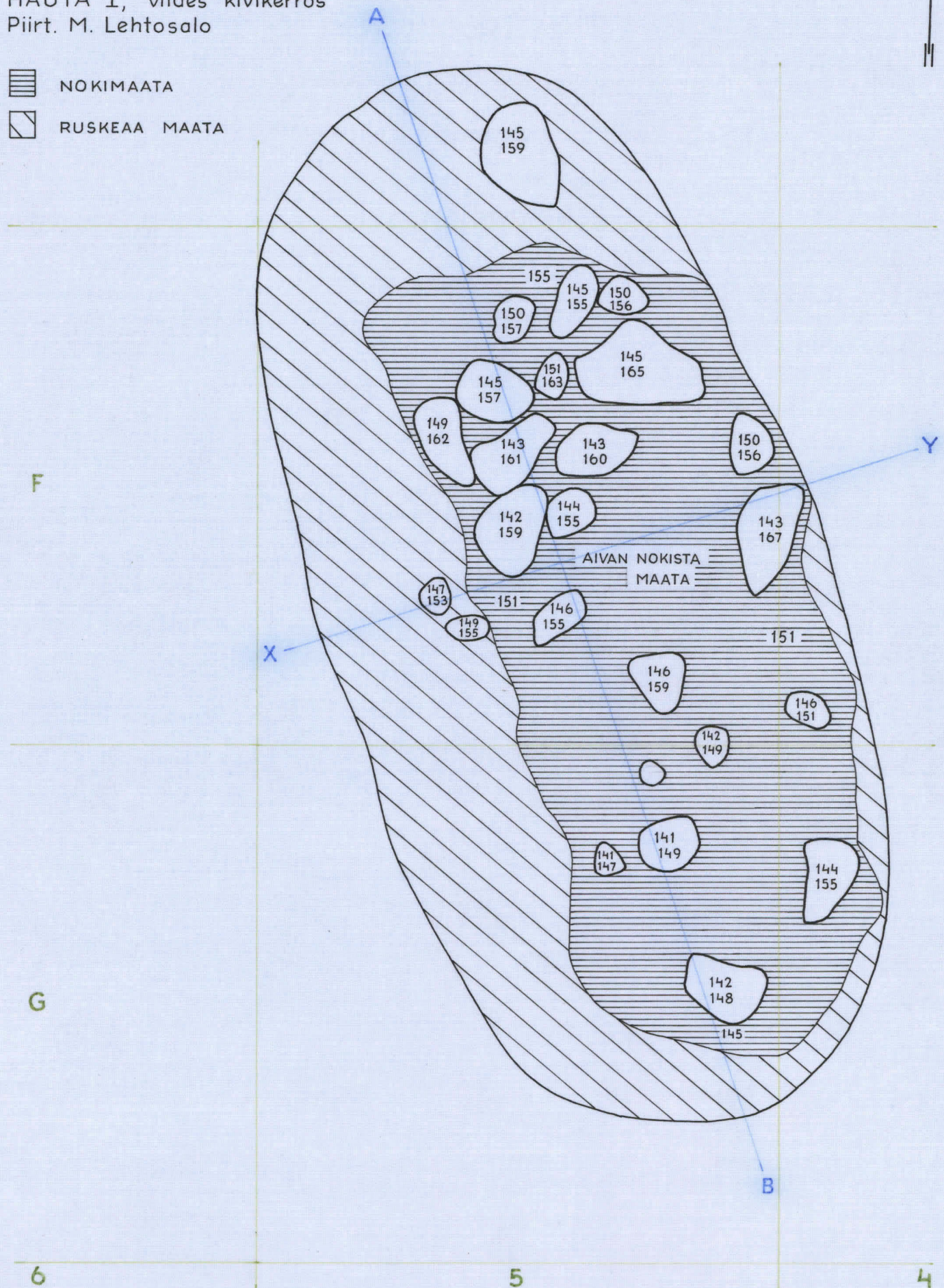
P-L. Lehtosalo 1966

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 378

HAUTA I, viides kivikerros
Piirt. M. Lehtosalo

- NOKIMAATA
- RUSKEAA MAATA

EURA-KÄRÄJÄMÄKI-OSMANMÄKI

Karttaliite 13

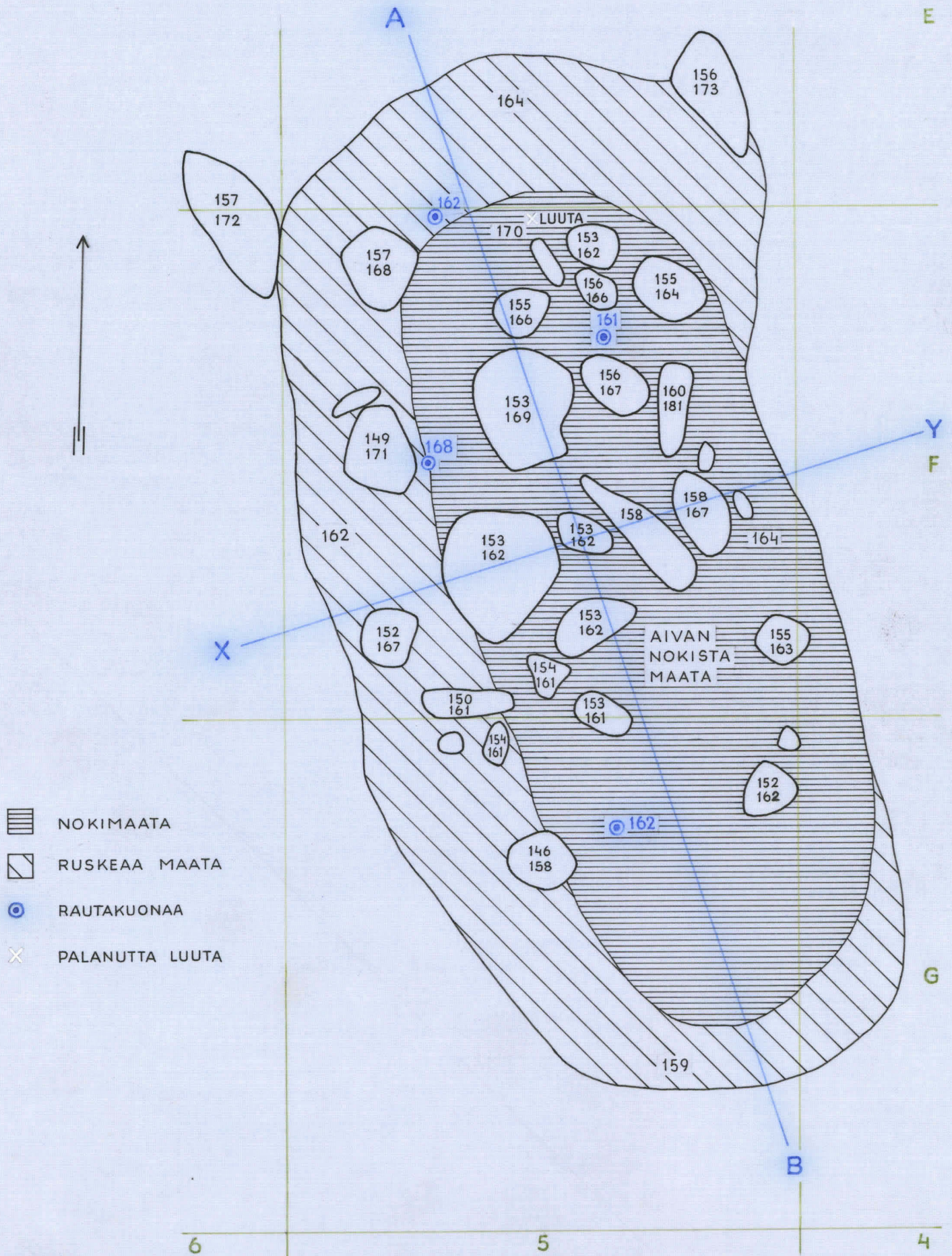
P-L. Lehtosalo 1966

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 378

HAUTA I, kuudes kivikerros

Piirt. M. Lehtosalo

EURA - KÄRÄJÄMÄKI - OSMANMÄKI

Karttaliite 15

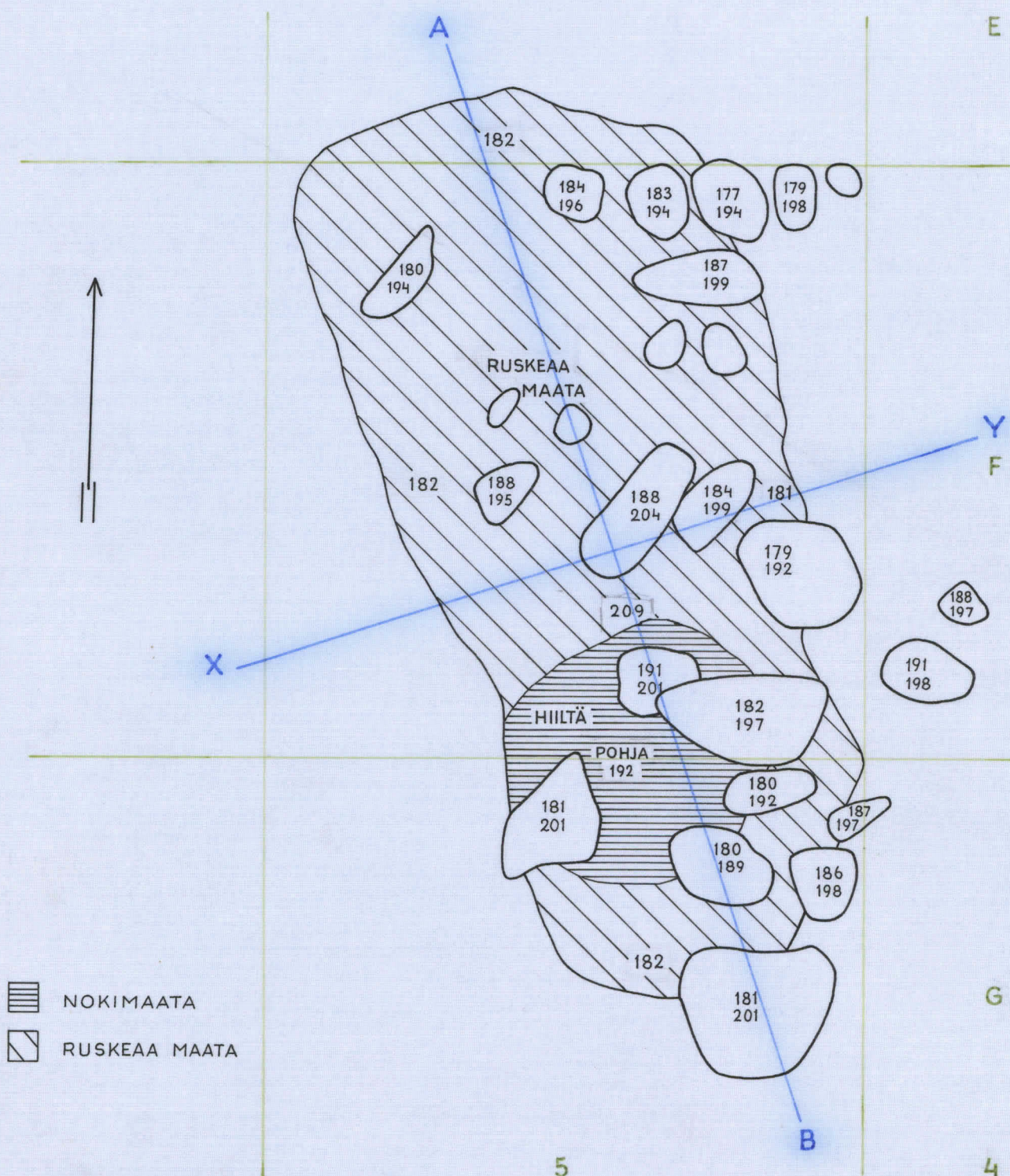
P-L. Lehtosalo 1966

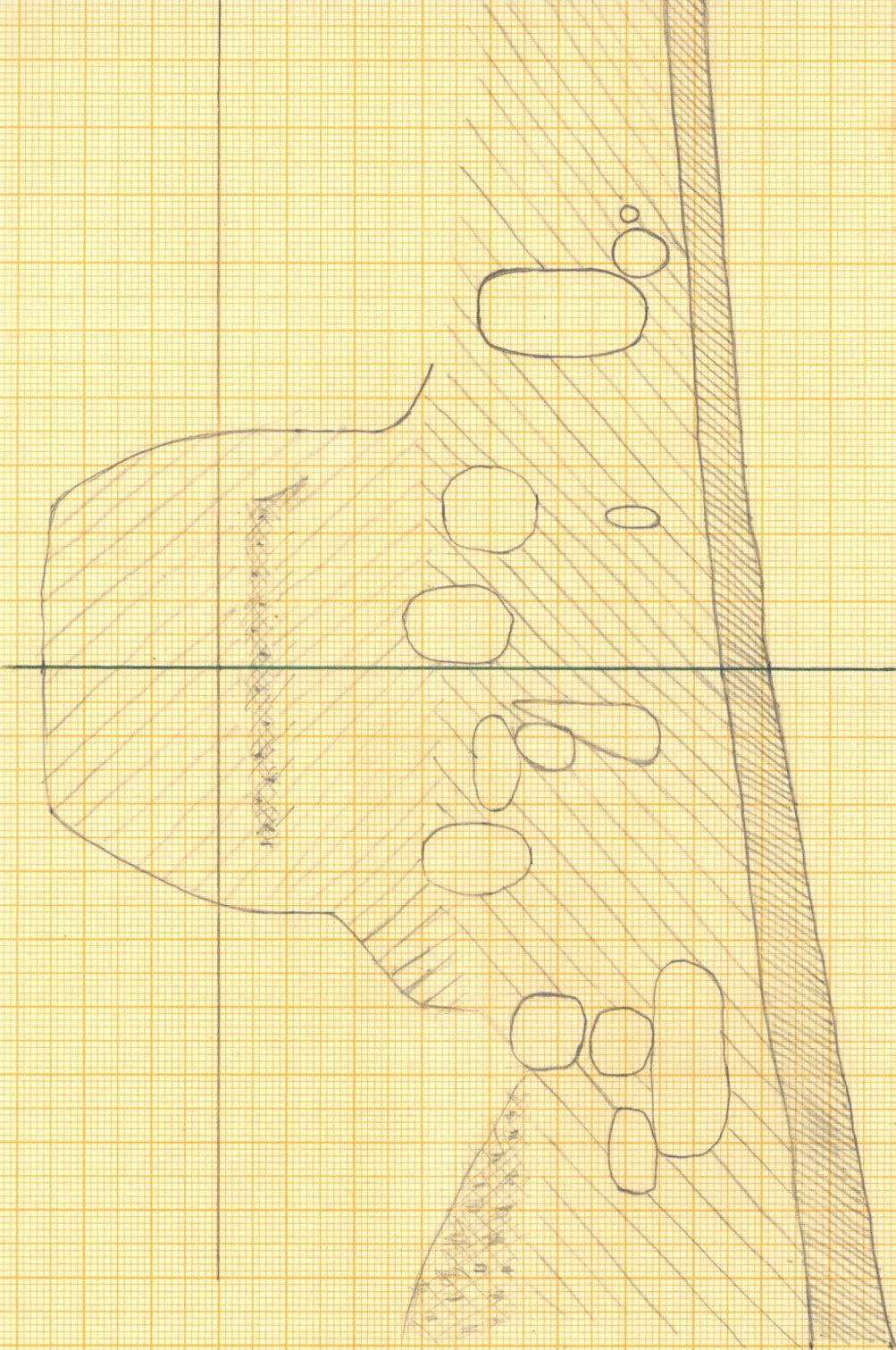
Mittakaava 1:10

Kp pl. 378

HAUTA I, kahdeksas kivikerros

Piirt. M. Lehtosalo

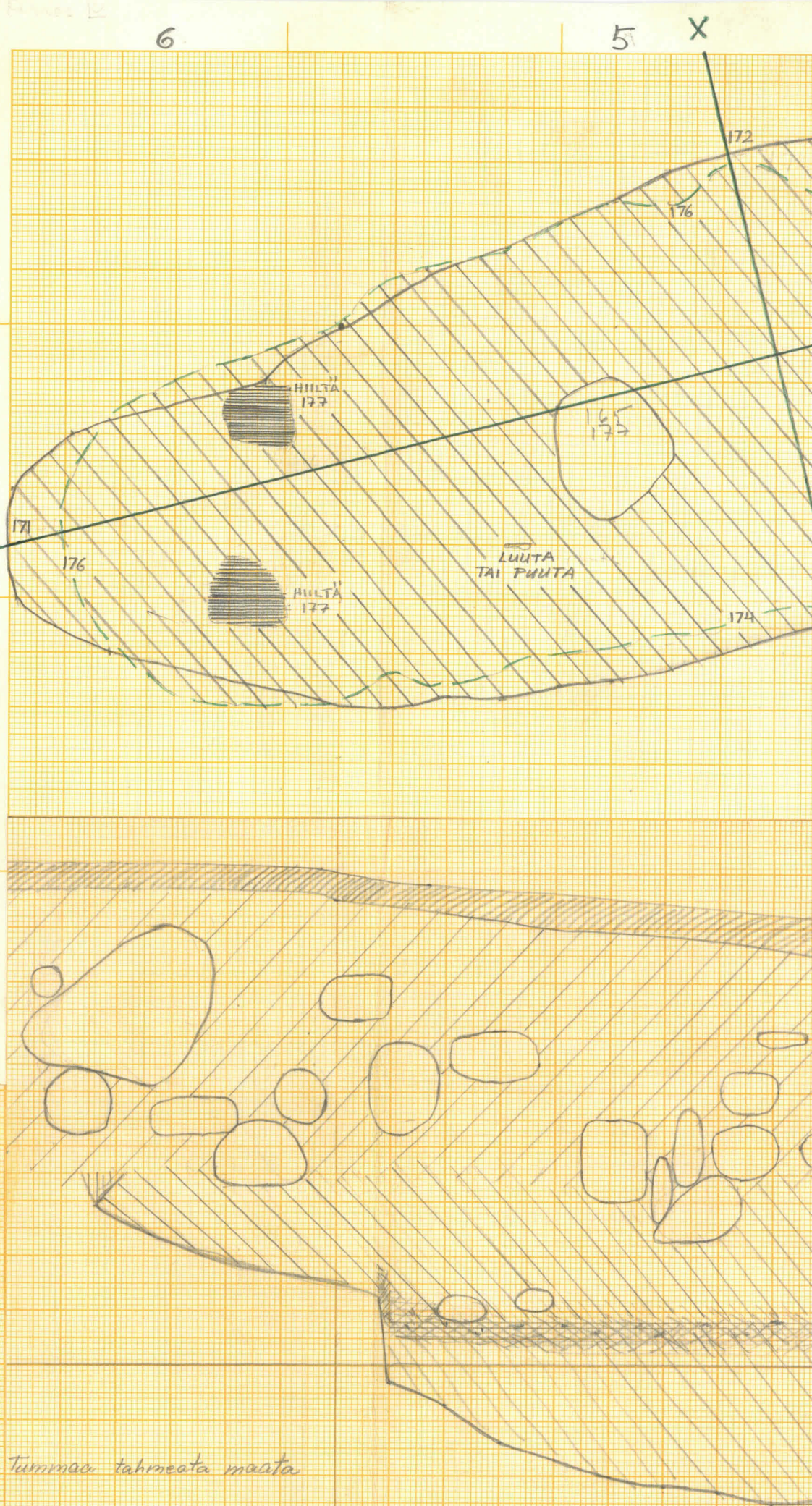

A. 4. (210x237 mm.)

A

Oy Wulff Ab N:o 113

EURA, Käräjämäki - Osmanmäki

P. L. Lehtosalo 1966.

Mittakaava 1:10.

Kiintop. pl. 378.

Hauta III, neljäs kerros ja profiilit.

▨ = Turvetta

□ = Ruskeaa maata

▩ = Tummaa tahmeata maata

▤ = Täyteaata

▧ = Pansienkeltävää maata

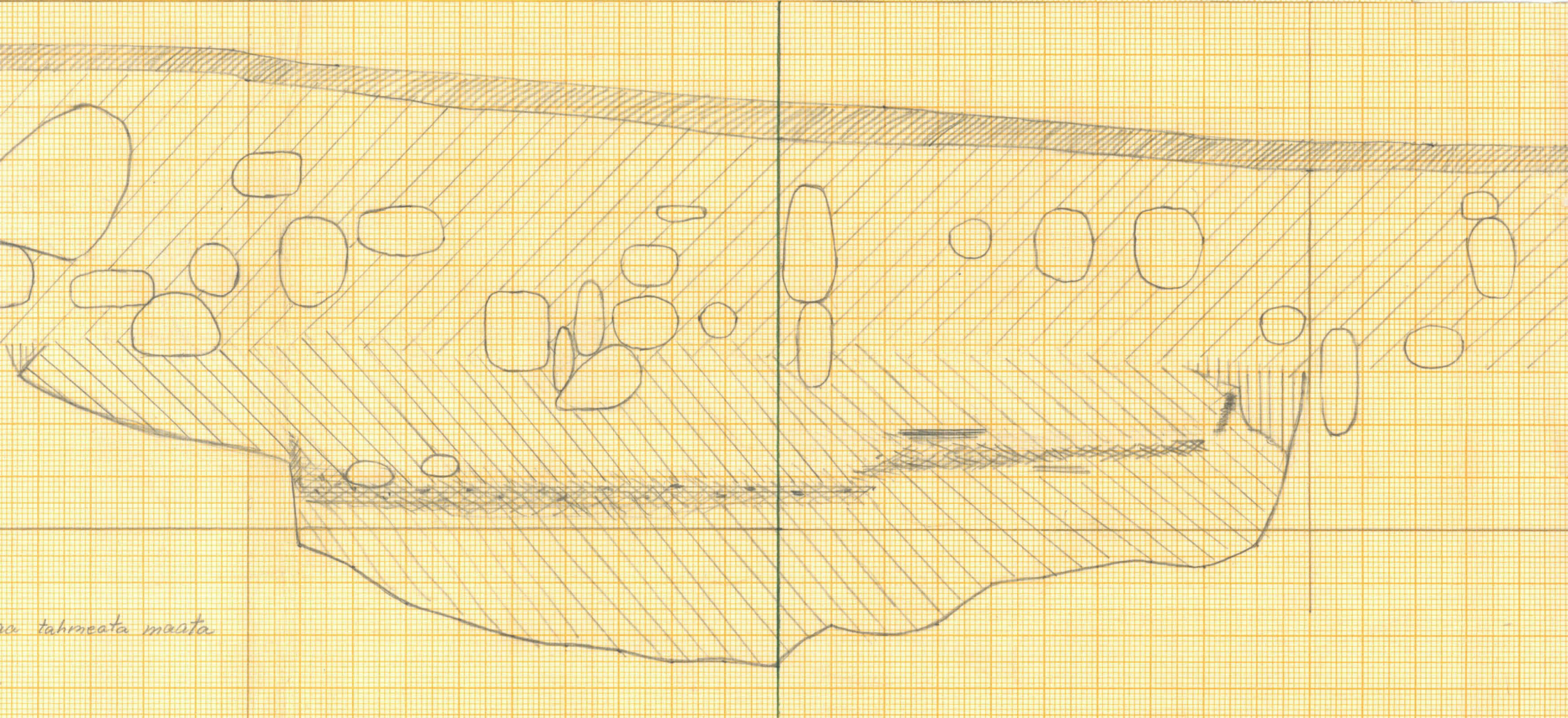
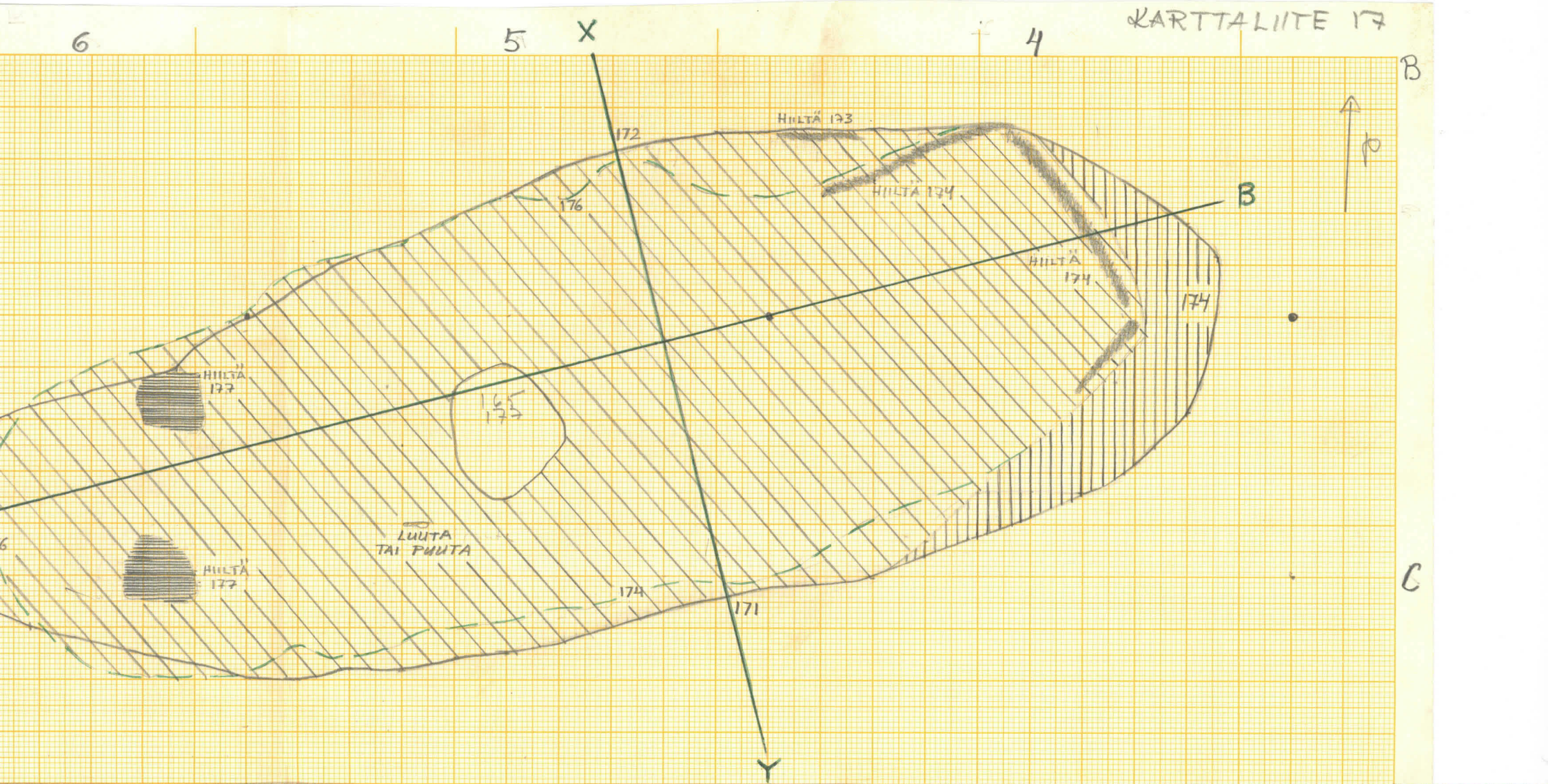
■ = Hiltä

6

5

4

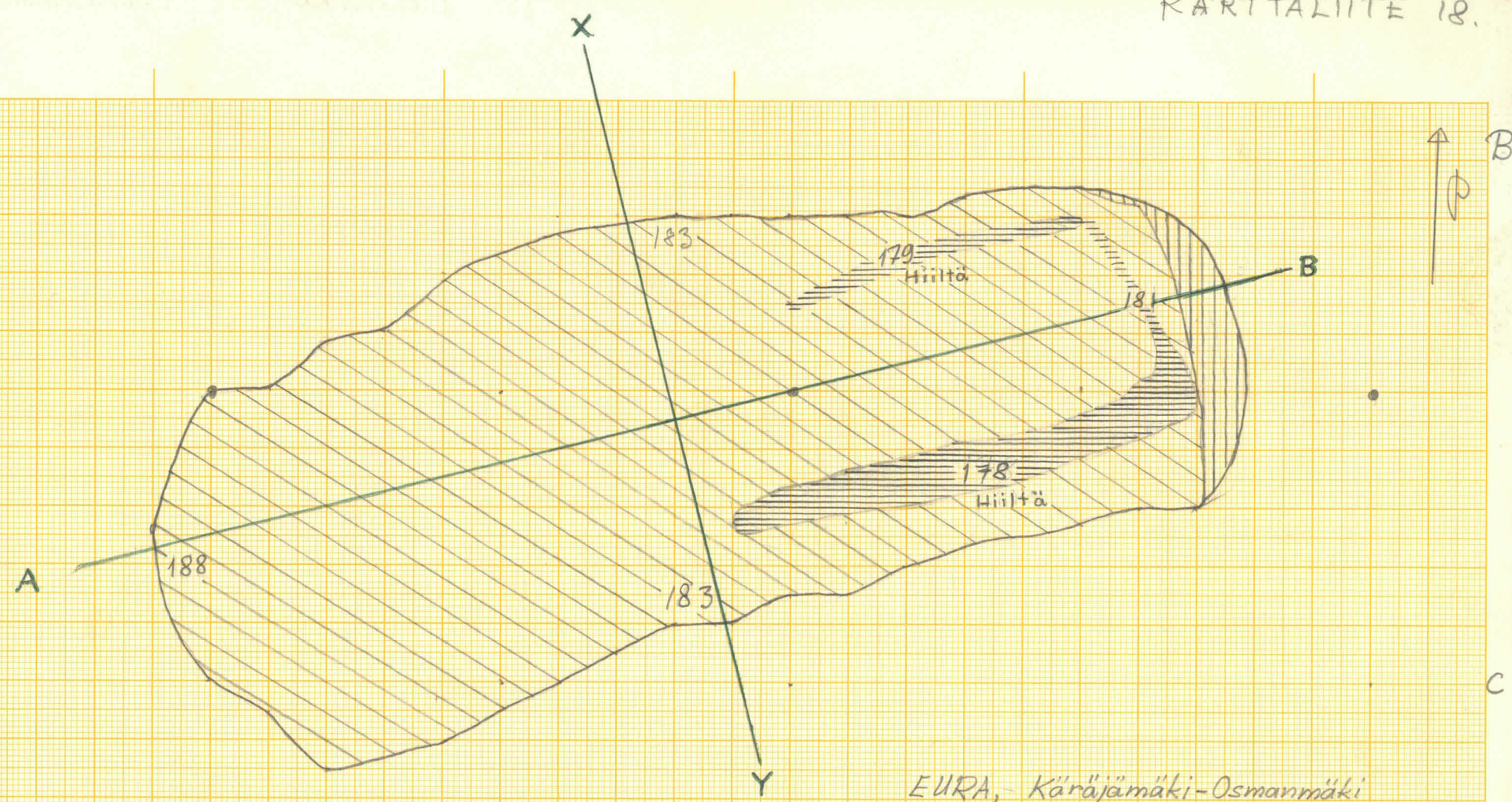
B

ta tahmeata maasta

A 4 (210x297 mm)

Oy Wulff Ab N:o 113

EURA, Käräjämäki-Osmanmäki

P.-L. Lehtosalo 1966

Mittakaava 1:10.

Kiintop. pl. 378.

Hauta III, viides kerros

☐ = Ruskeaa maata

▨ = Punaisen kellervää maata

▨ = Hiiltä

6

5

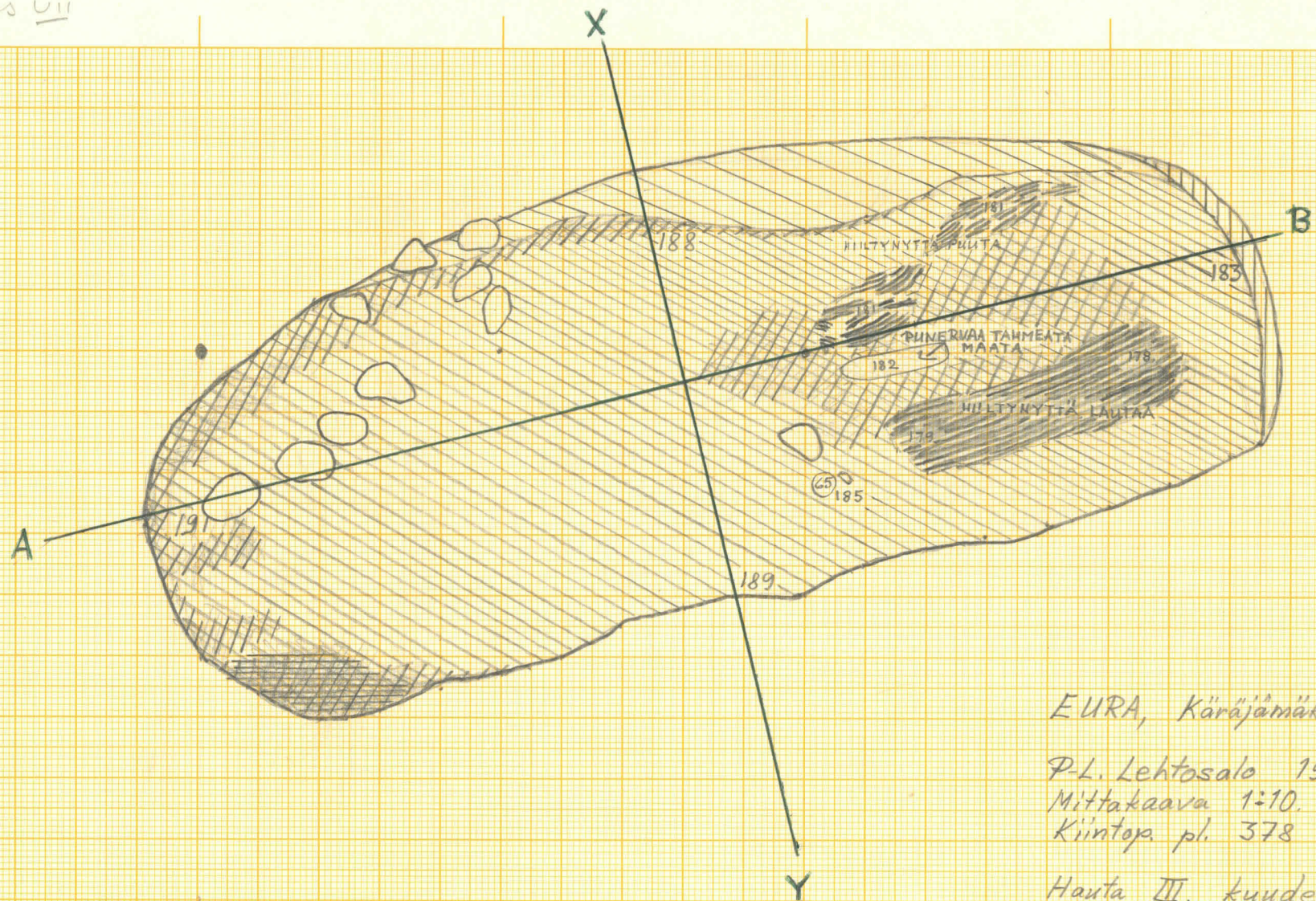
4

D

Kerros VII
1:10

A. 4. (210x297 mm.)

Oy Wulff Ab N:o 113

EURA, Käräjämäki - Osmanmäki

P.L. Lehtosalo 1966.

Mittakaava 1:10.

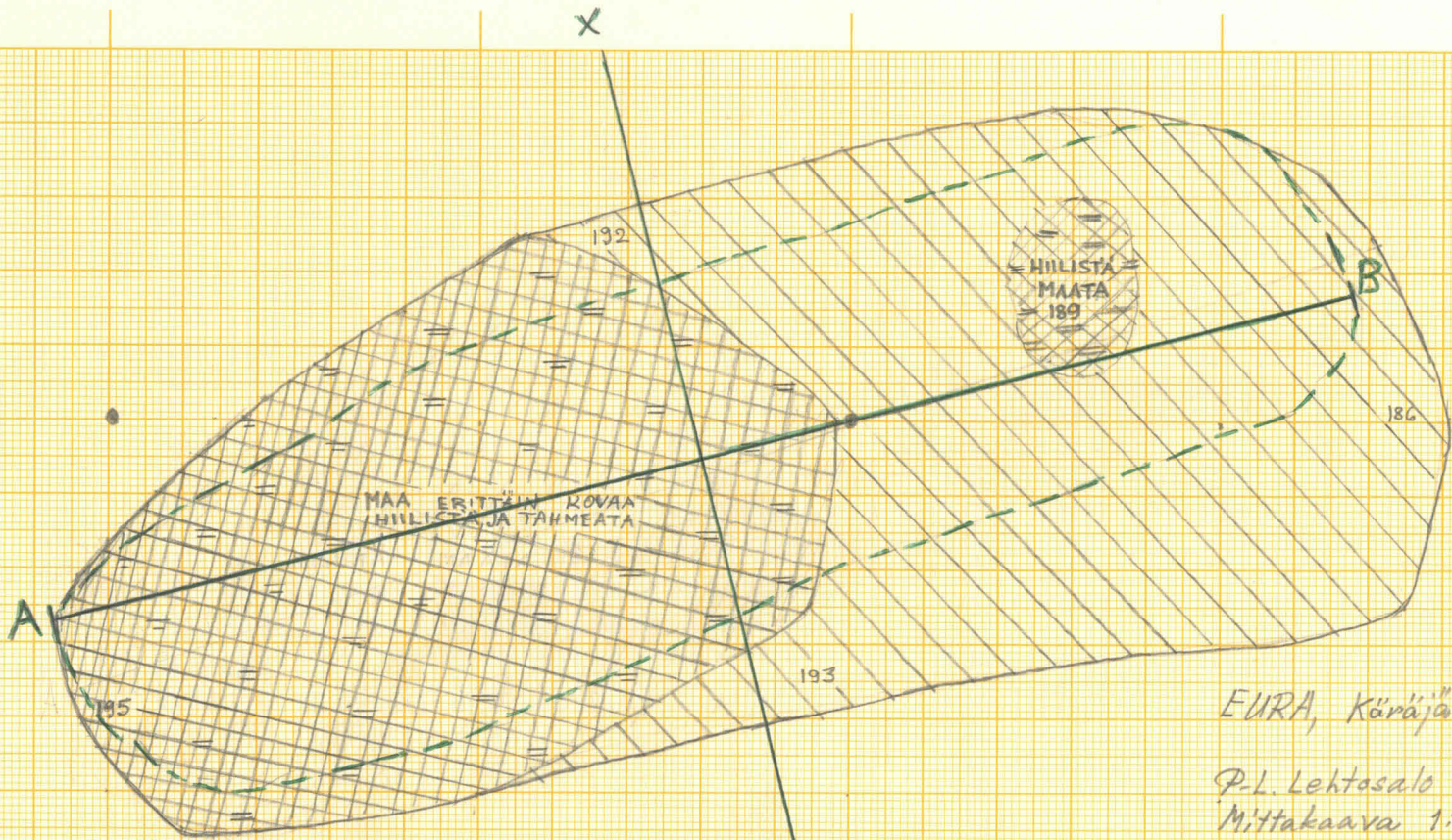
Kiintop. pl. 378

Hauta III, kuudes kerros

- = RUSKEAA MAATA ▨ = HILTIMAATA
- ▤ = TUMMANRUSKEAA MAATA ■ = PUHDASTA HILTTÄ
- ▩ = TUMMAA TAHMEAA MAATA
- ▧ = PUNAISENKELLERVÄÄ MAATA

A. 4. (210x297 mm.)

Oy Wolff Ab N:o 113

EURA, Käräjämäki - Osmanmäki

P.L. Lehtosalo 1966.

Mittakaava 1:10.

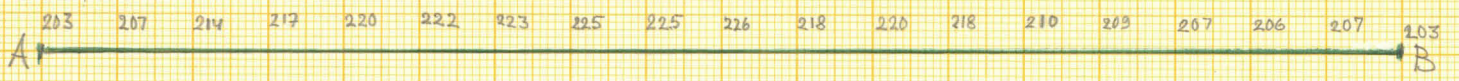
Kiintop. pl. 378

Hauta III, seitsemäs kerros

☐ = Ruskeaa maata

⊗ = Kovaa tahmeata maata

≡ = Hilttä

6

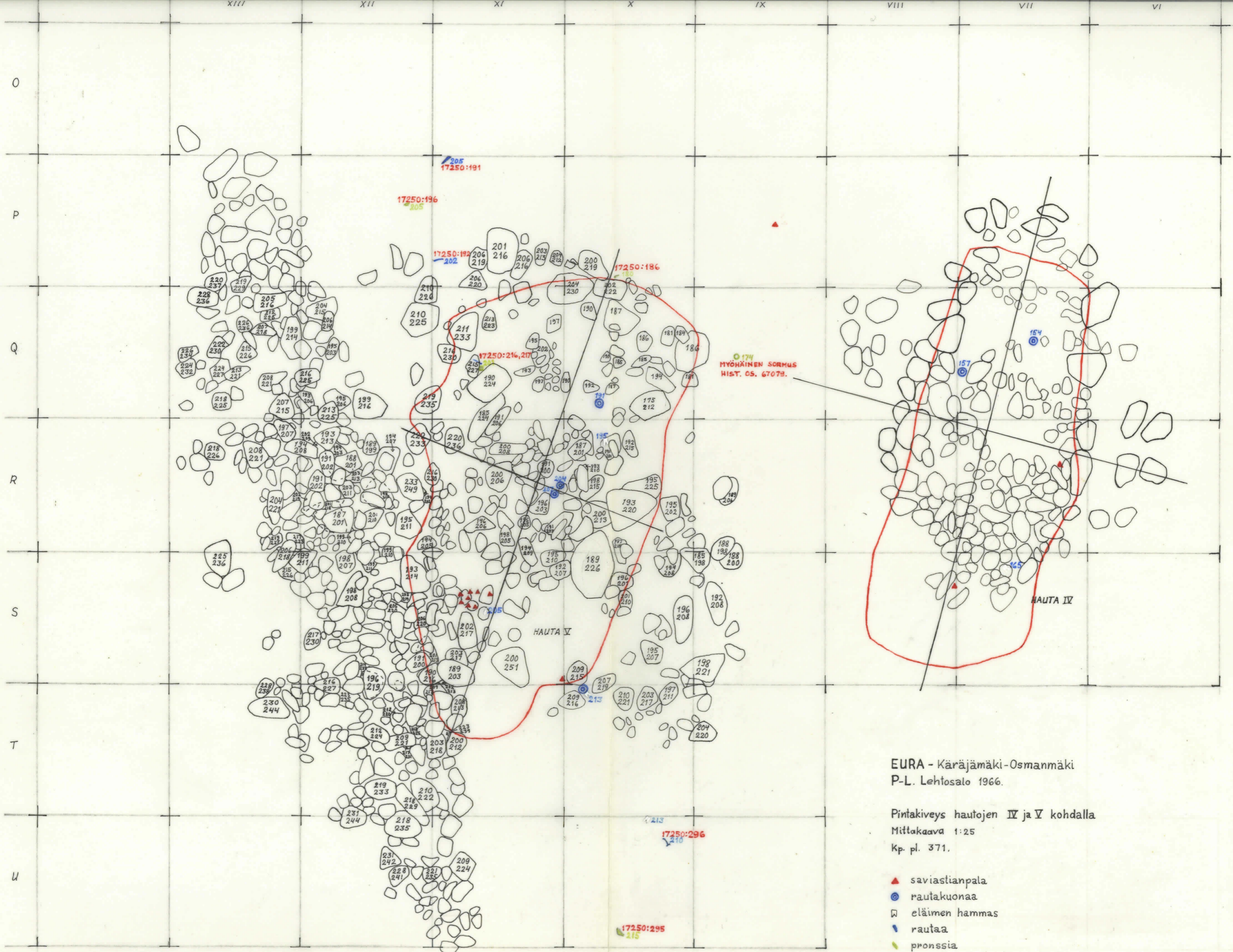
5

4

B

C

D

EURA - Käräjämäki-Osmanmäki
 P-L. Lehtosalo 1966.

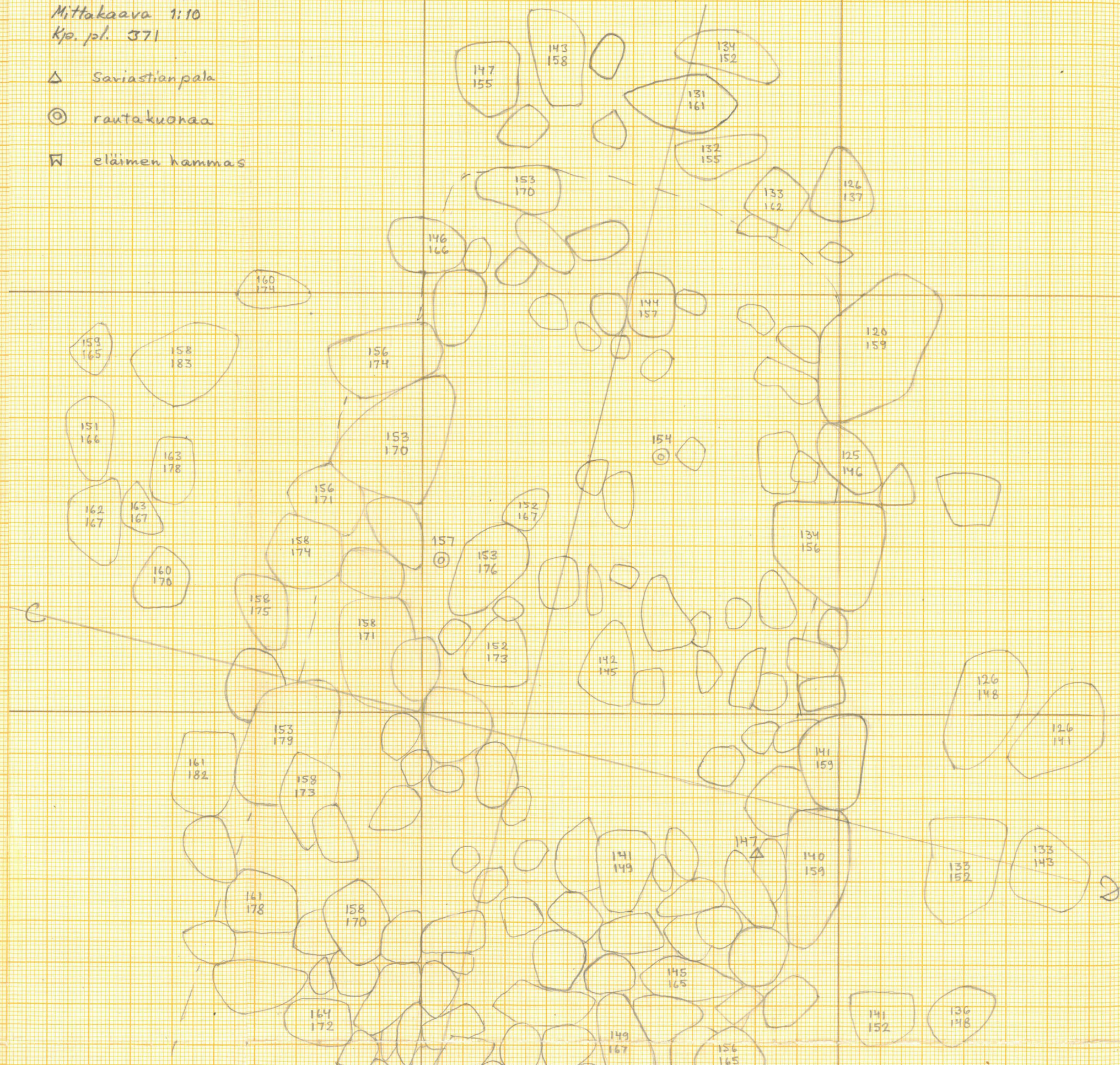
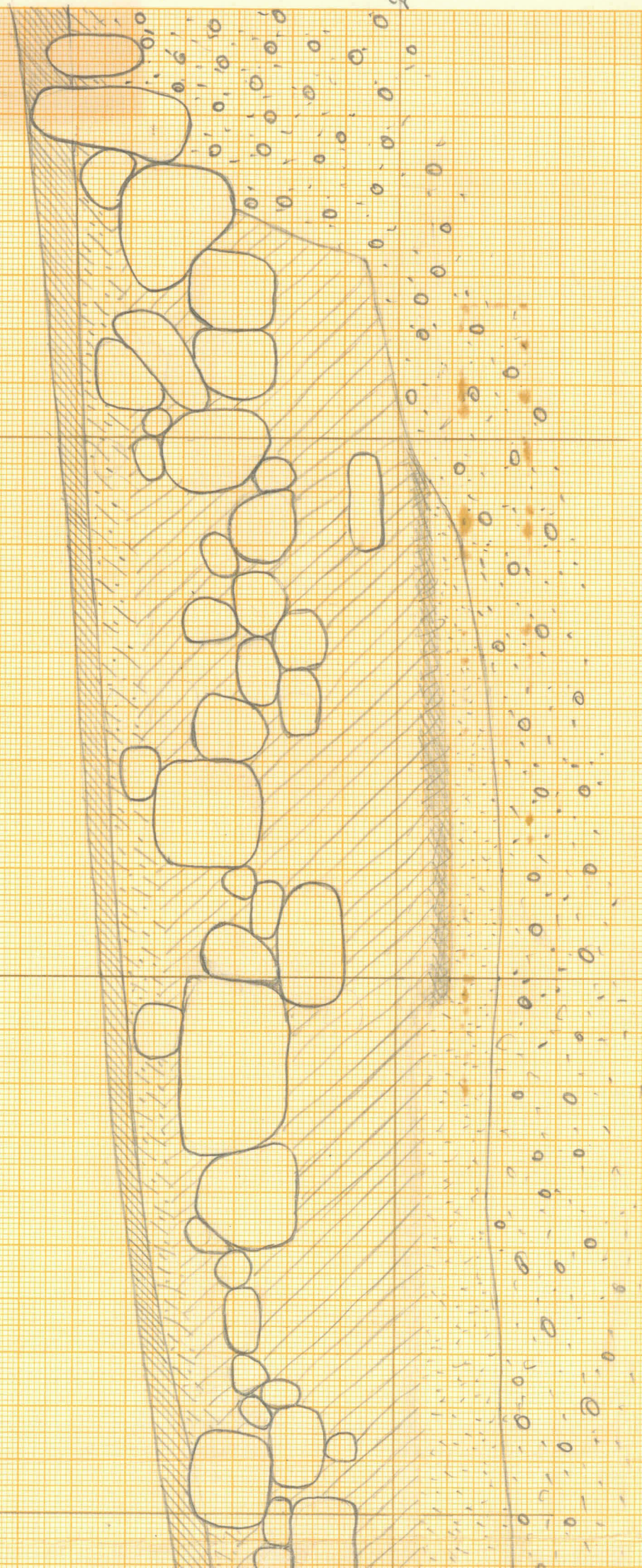
Pintakiveys hautojen IV ja V kohdalla
 Mittakaava 1:25
 Kp. pl. 371.

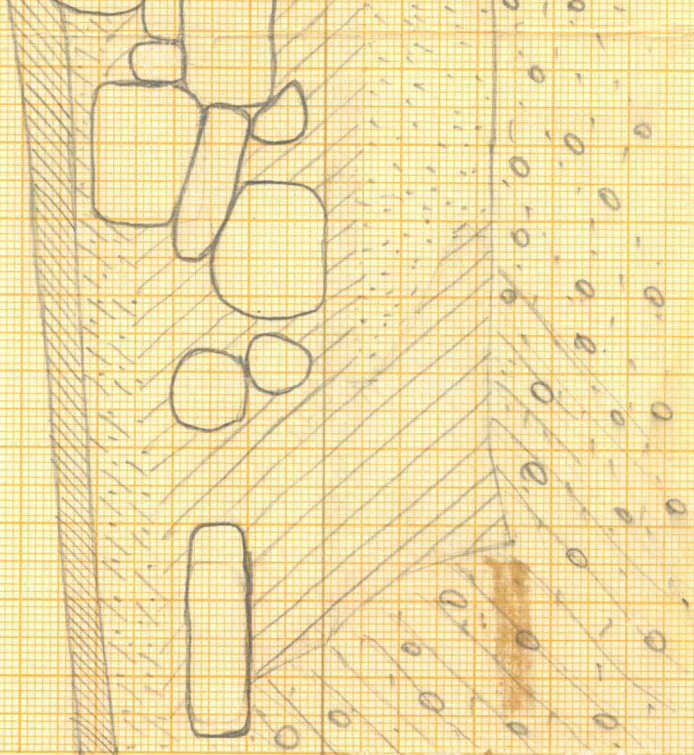
- ▲ saviastianpala
- ⊙ rautakuonaa
- ◻ eläimen hammas
- ♣ rautaa
- ♣ pronssia

EURA - Käräjämäki - Osmanmäki
P.-L. Lehtosalo 1966.

Hauta IV, ens. kerros ja profiilit
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10
Kp. pl. 371

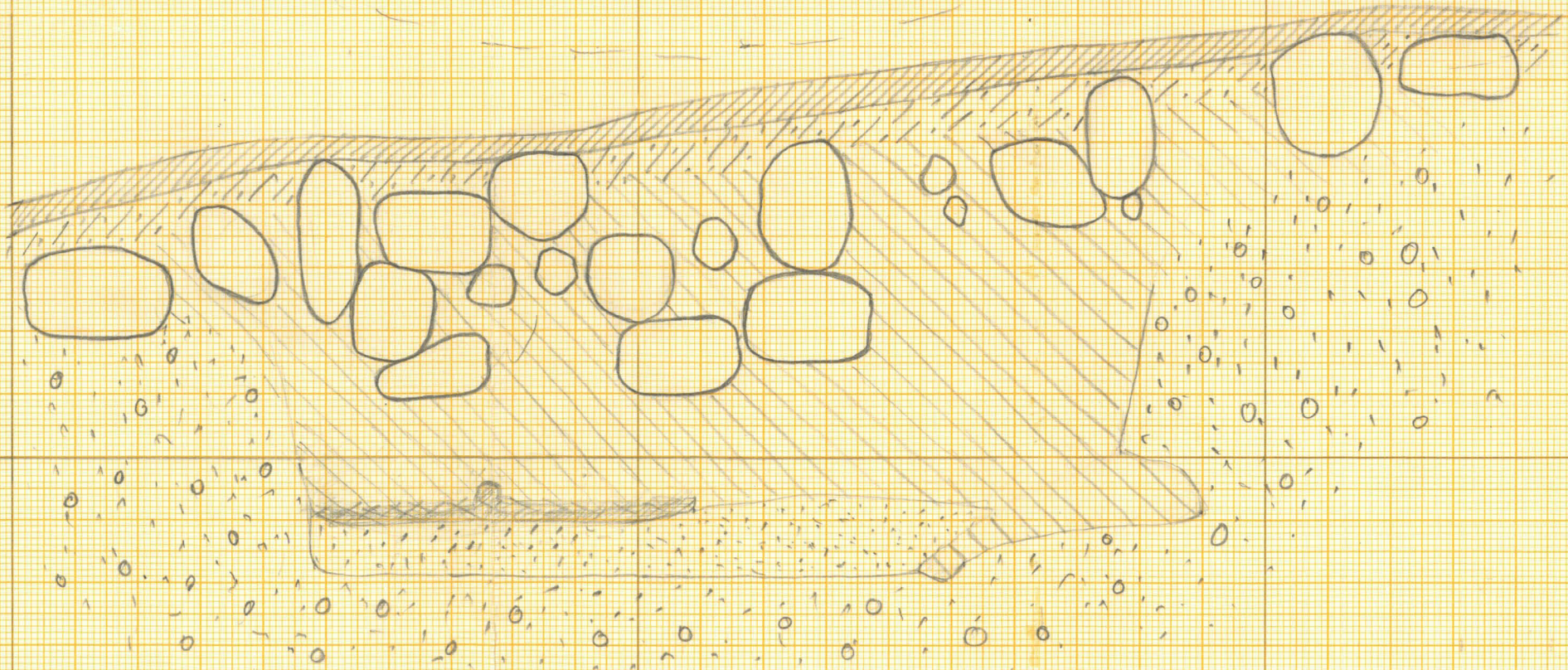
- △ Saviastianpala
- ⊙ rantakuonaa
- W eläimen hamma

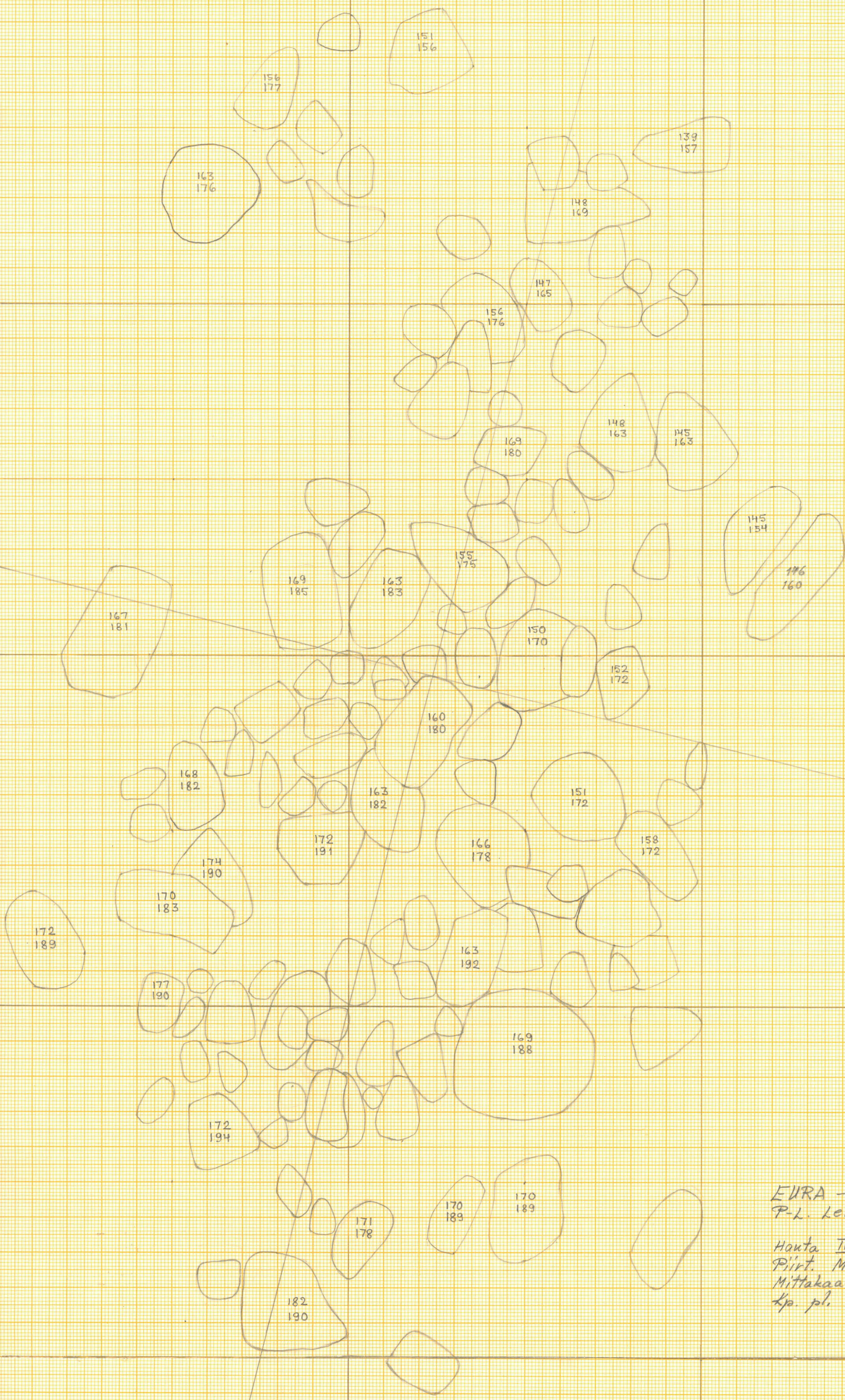

PROFILLIEN MAALAUIT

- TURVETTA
- HIEKANSEKAISTA MULTAA
- VÄRJÄYTYNYTTÄ RUSKEAA MAATA
- TUMMAA TAHMEAA MAATA
- KELLERTÄVÄÄ HIEKKA
- SORAA
- PUNAISTA SORAA

2 m

EURA - Käräjämäki-Osmanmäki
P.-L. Lehtosalo 1966.

Hauta IV, toinen kerros
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10
Kp. pl. 371.

VII

VII

VI

EURA - Käräjämäki - Osmanmäki
P.-L. Lehtosalo 1966

Hauta IV, kolmas kerros
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10
Kp. pl. 371.

P

Q

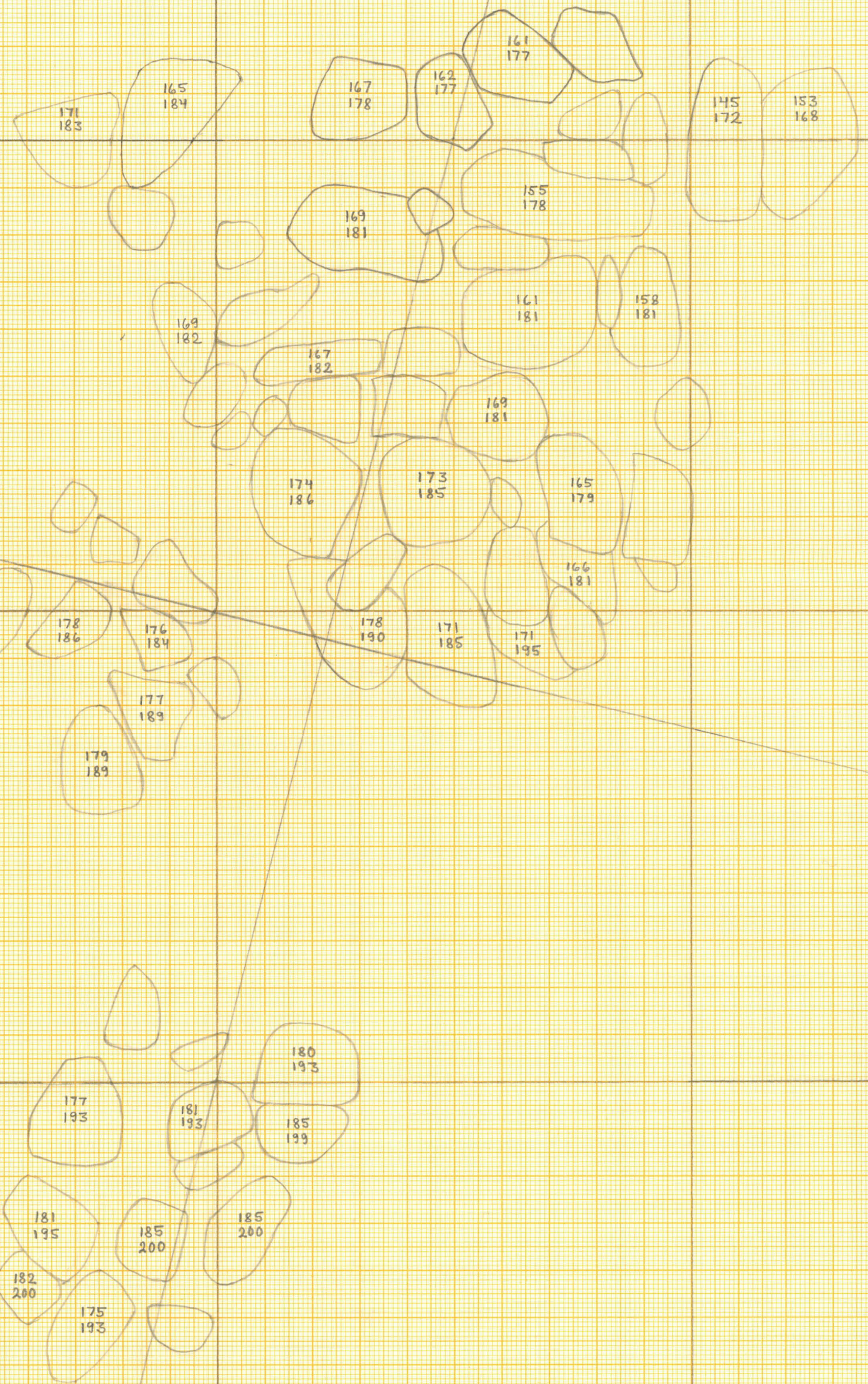
R

S

A

D

B

Eura, Osmanmäki P.L. Lehtosalo 1966

VIII

VII

VI

EURA-KARJÄMÄKI-OSMANMÄKI P.-L. Lehtosalo 1966.

Hauta IV, neljäs kerros
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10
Kp. pl. 371.

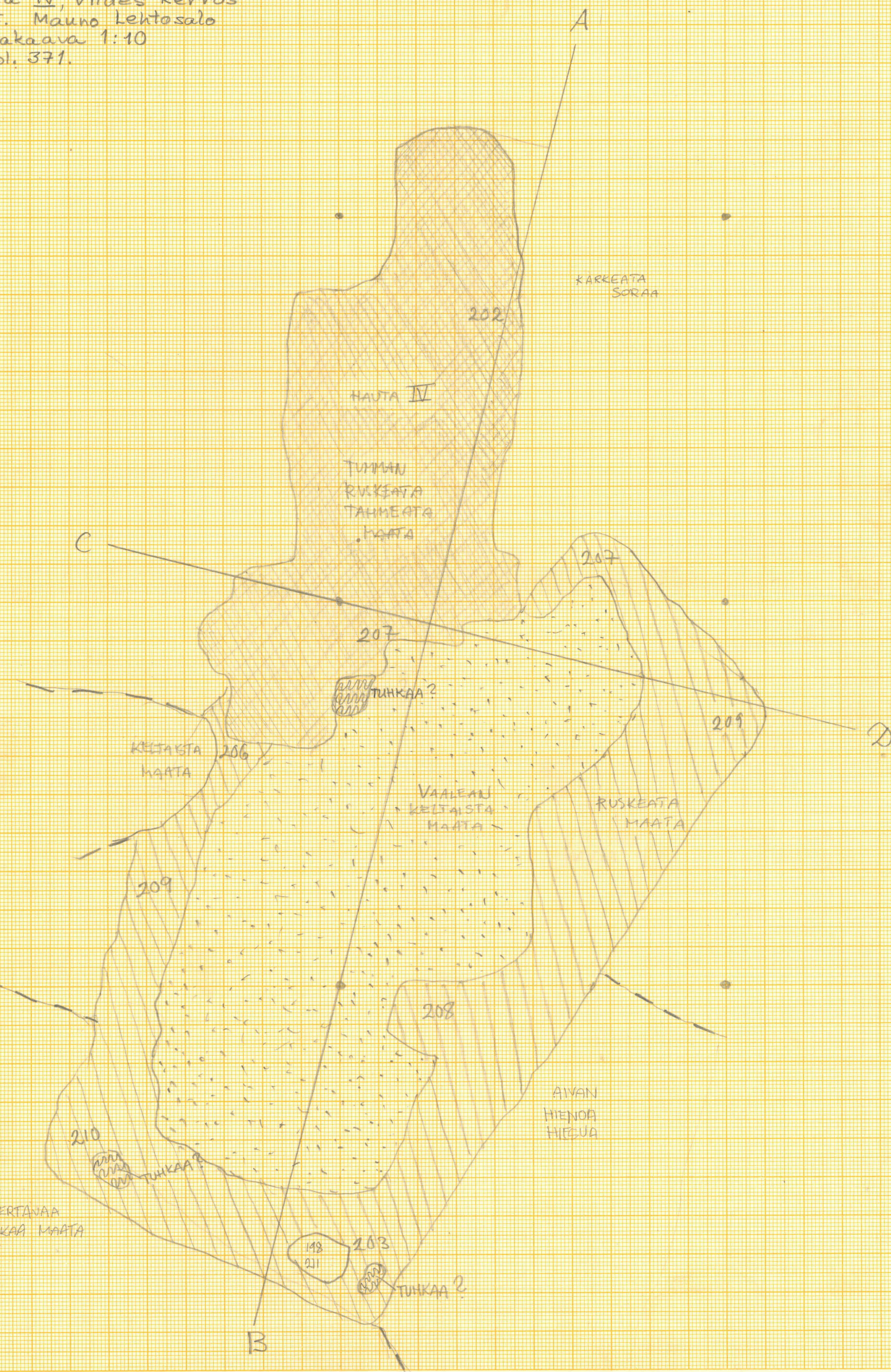
VIII

VII

VI

EUVA - Käräjämäki - Osmanmäki
P.-L. Lehtosalo 1966.

Hauta IV, viides kerros
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10
Kp. pl. 371.

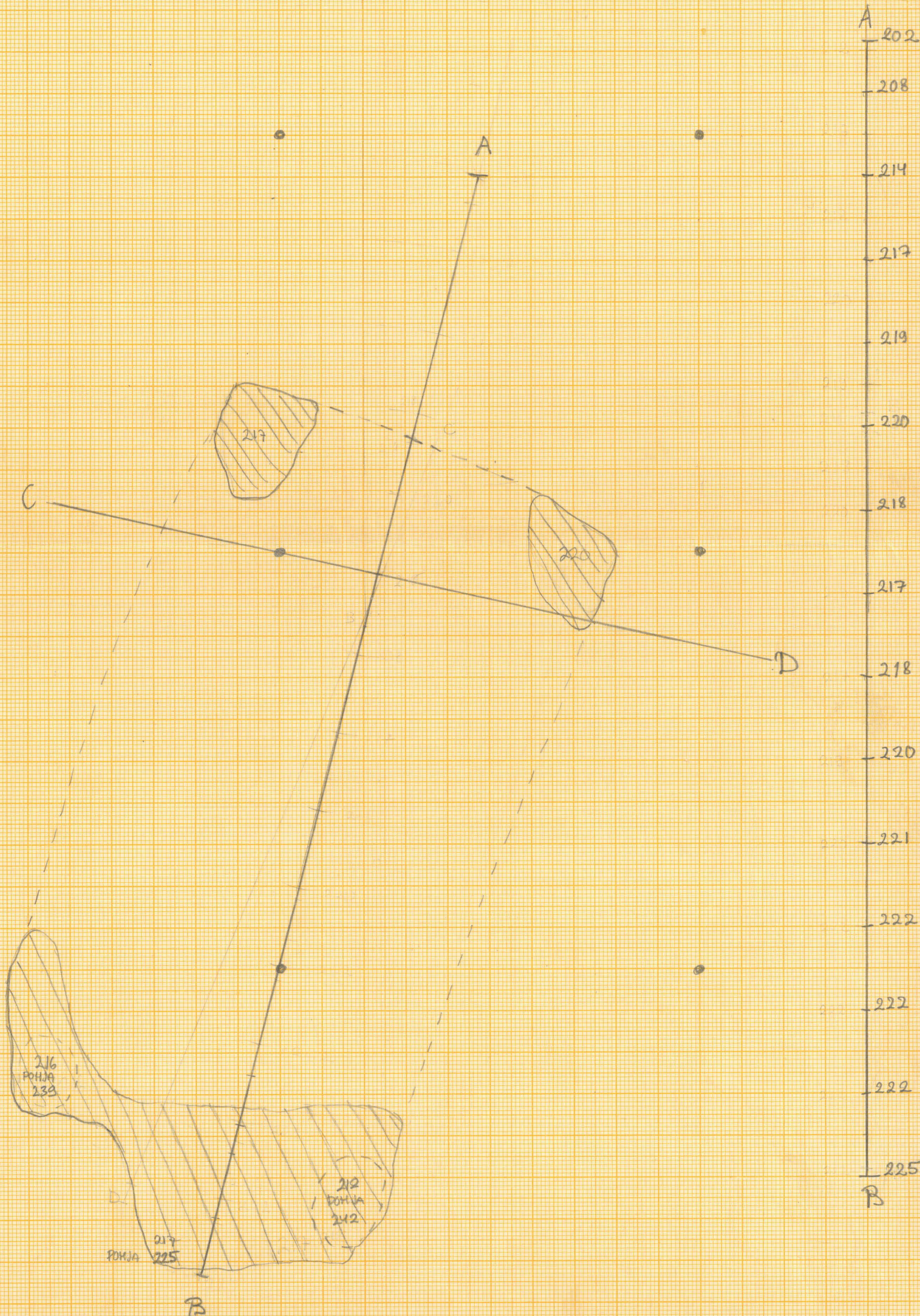
VIII

VII

VI

EURA - Käräjämäki - Osmanmäki
P.L. Lehtosalo 1966.

Hauta IV, kuudes kerros
Piirt. Mauno Lehtosalo
Mittakaava 1:10.
Kp. pl. 371.

EURA, Käräjämäki - Osmanmäki

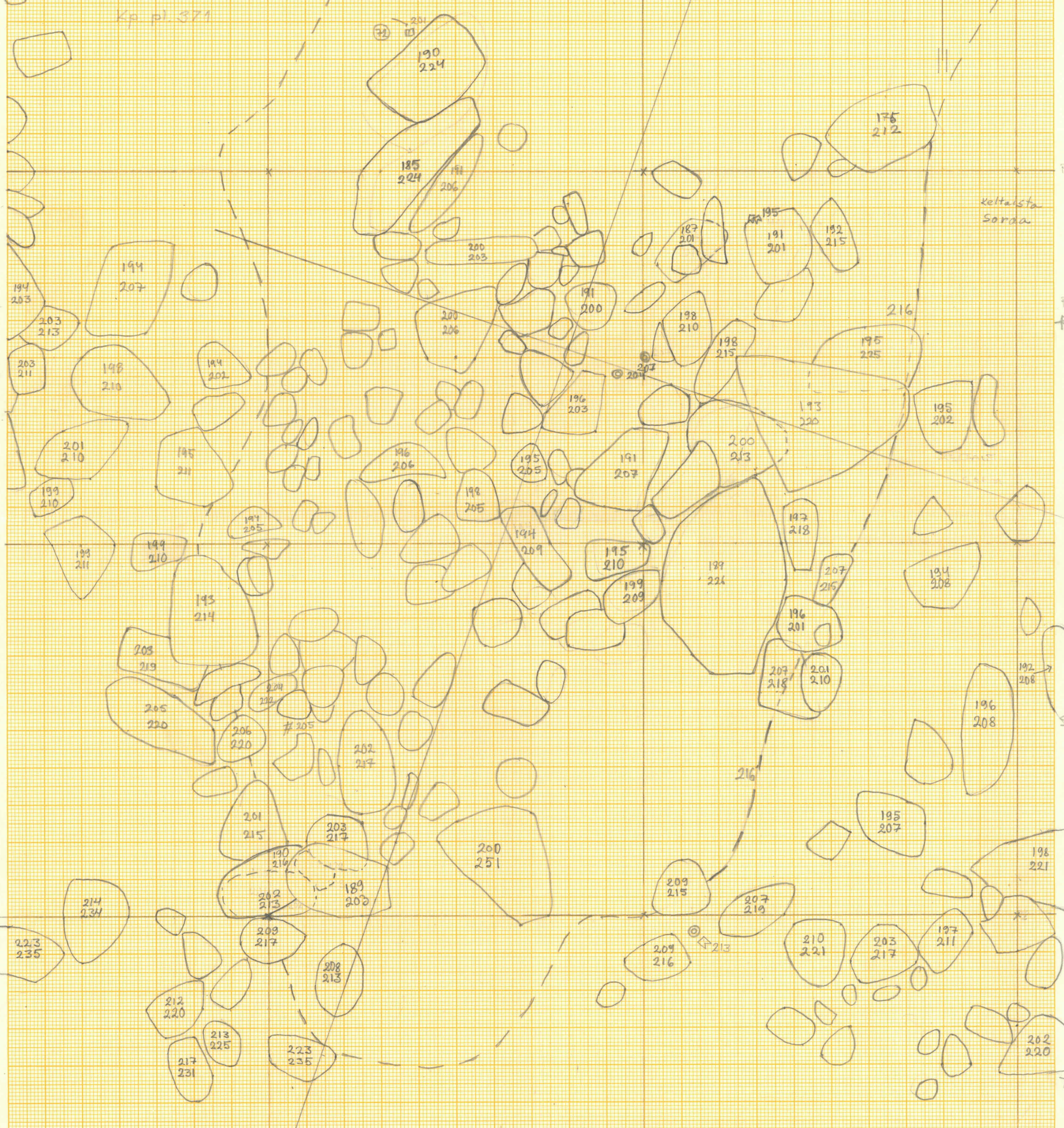
KARTTALUETTE 28

P-1 Lehtosala, 1966

Pintakiveystä boudar 5 kohdalla

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 371

Keltaista
sardia

XII

XI

X

Oy Wulff Ab N:o 113 A. 3. 297 X 420 mm.

EURA, Käräjämäki-Osmanmäki

P.-L. Lehtosalo, 1966

Hauta 5, kerros II

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 371

22.10.1966

XI

KARTTALIITE 31

EURA, Käräjämäki-Osmamäki

P-1 Lehtosalo, 1966

Hauta 5, kerros III

Mittakaava 1:10

Kp pl 371

EURA, Käräjämäki-Osmamäki

P-L Lehtosaari, 1966

Hauta 5, kerros IV

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 371

EURA, Käräjämäki-Osmarimäki

P-L Lehtosalo, 1966

Hauto 5, kerros V

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 371

EURA, Käräjämäki-Osmannmäki

P-L. Lehtosalo 1966

Hauta 5, kerros VI

Mittakaava 1:10

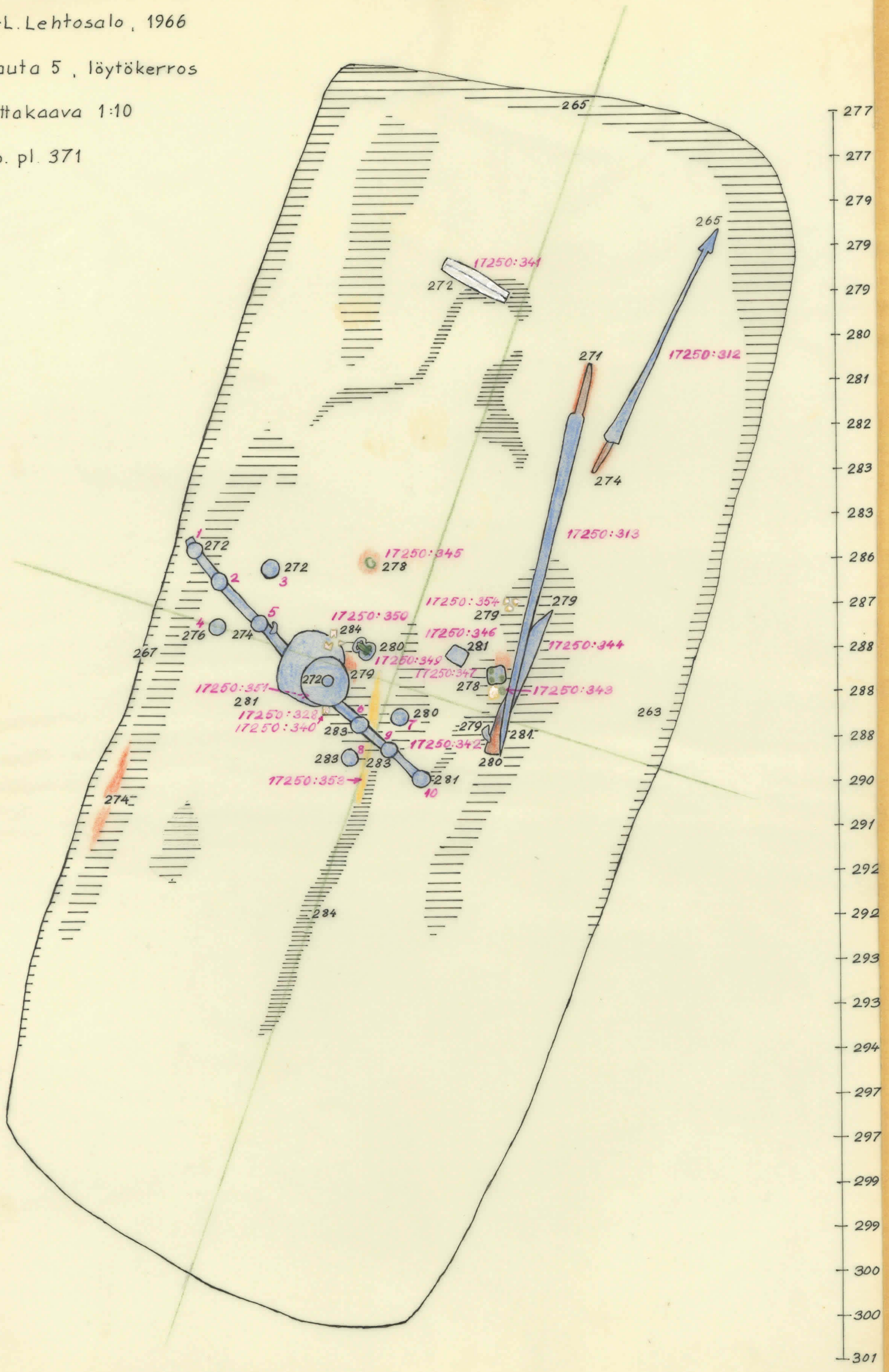
Kp. pl. 371

P-L. Lehtosalo, 1966

Hauta 5, löytökerros

Mittakaava 1:10

Kp. pl. 371

 RAUTAA

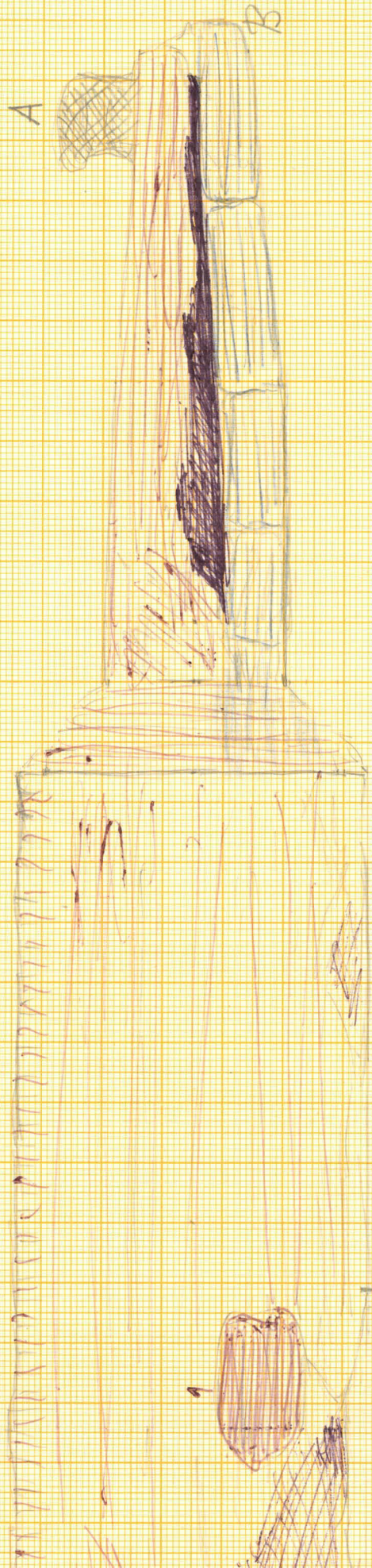
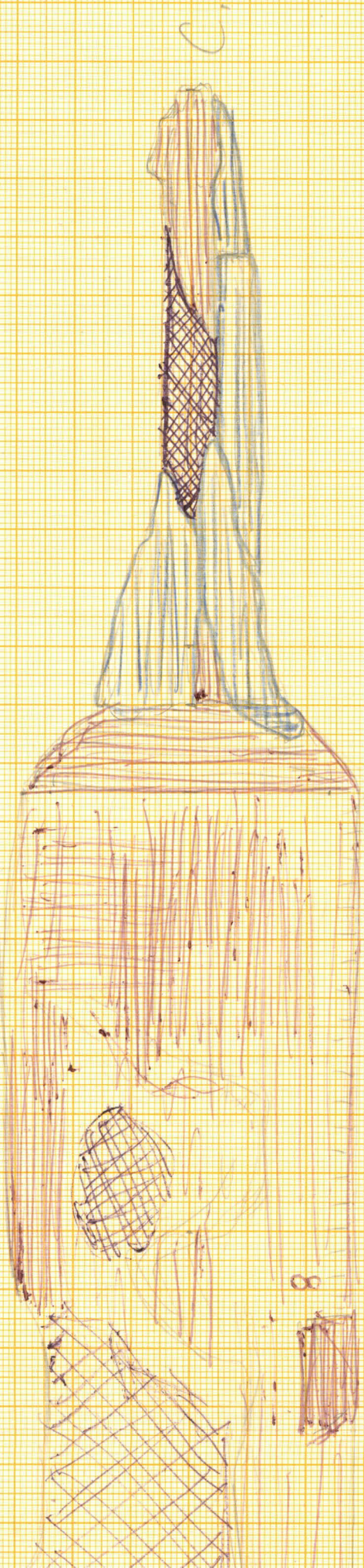
 PRONSSIA

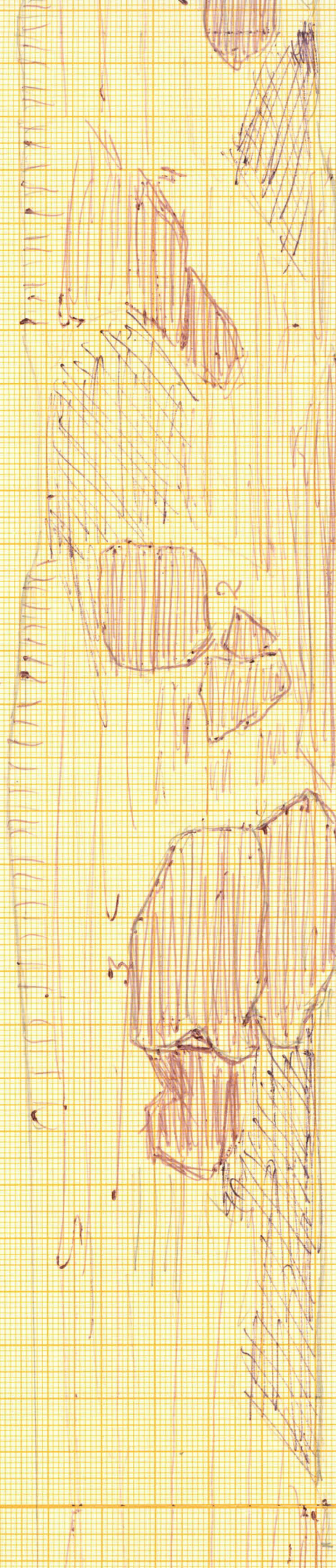
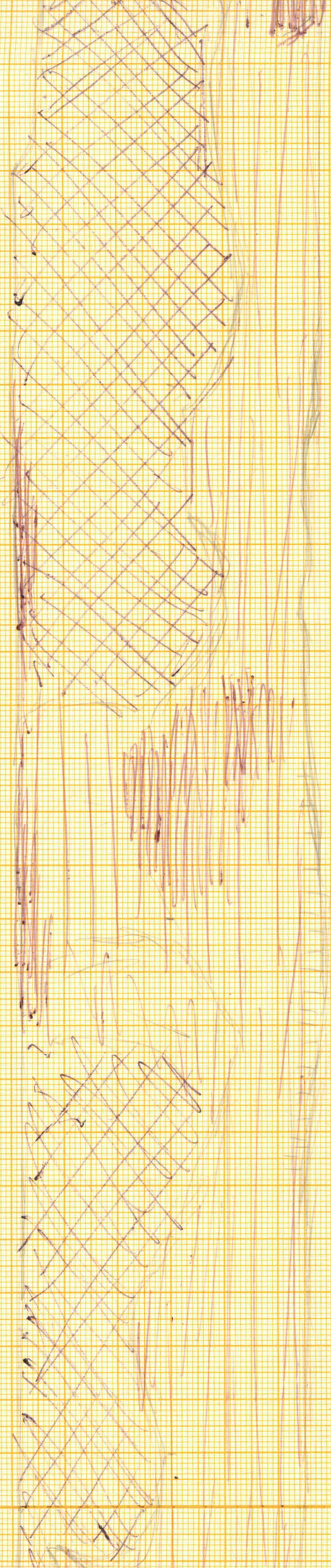
 LUUTA

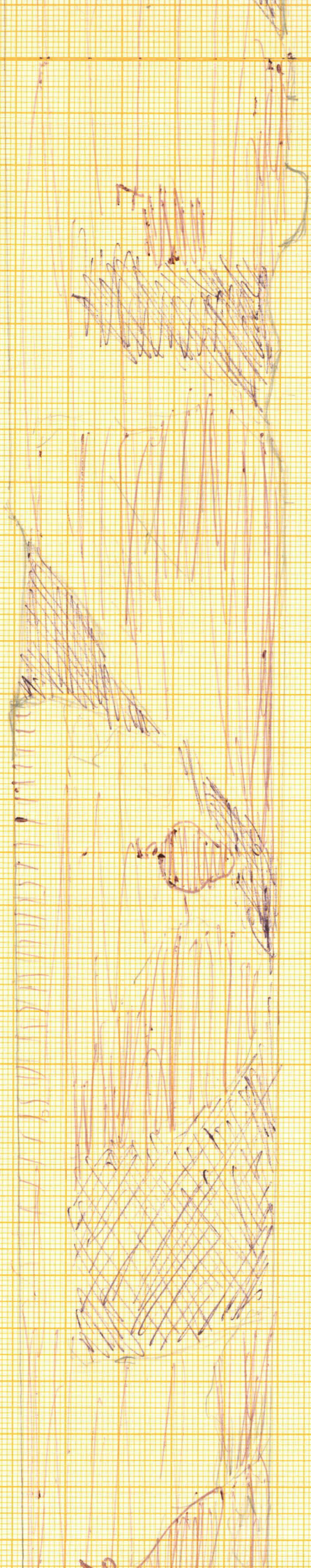
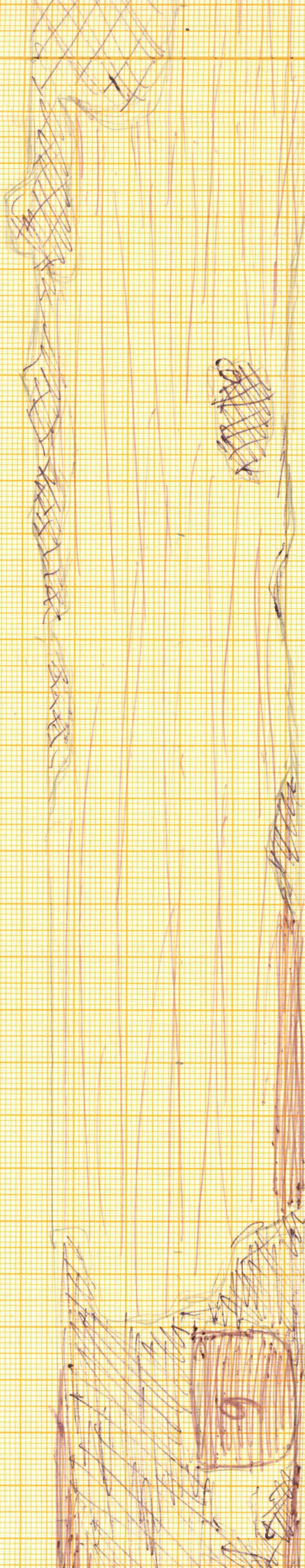
 PUUTA TAI TUOHTA

 FOLTETTUA SAVEA

KARTTALITE 36.

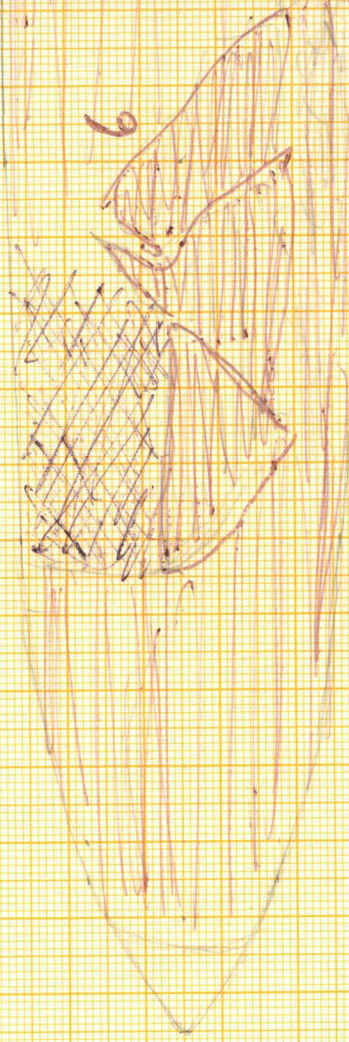
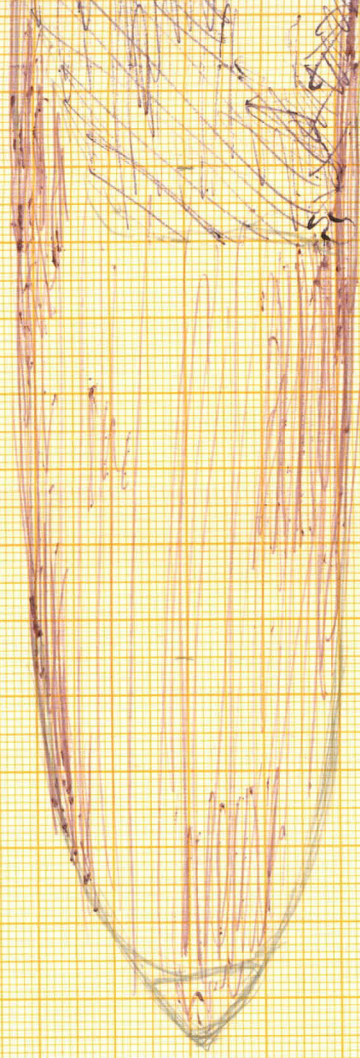

EURA-KÄRJÄMÄKI-OSMANMÄKI

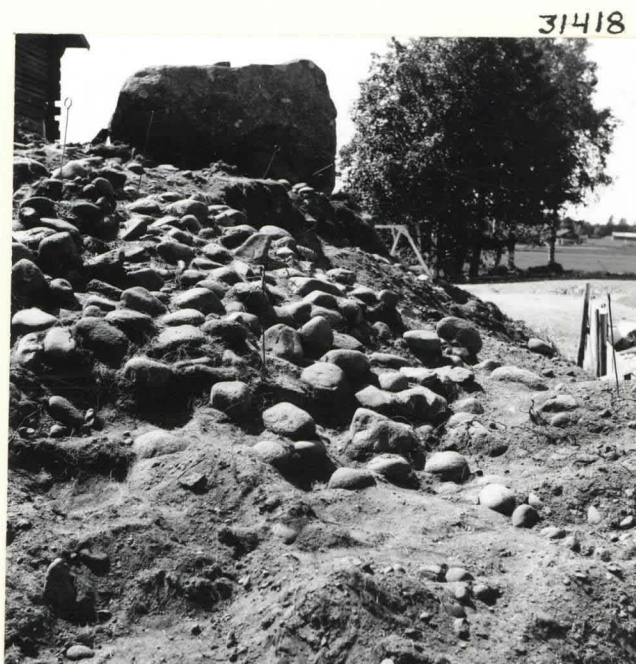
P.J. LEHTOSALO 1966.

MIKKA HAUDASTA 5.

KM 17250:313.

EURA - OSMANMÄKI
KÄRÄJÄMÄKI

1. OSMANMÄEN KIVEYSTÄ KOIL-
LISESTA KÄSIN KUVATTU-
NA. TAUSTALLA VANHA
AITTA SEKÄ RAJAKIVI, JO-
KA MYÖHEMMIN VALUI RIN-
NETTÄ ALAS EIKÄ SIIS
ENÄÄ OLE KÄRÄJÄMÄEN
RAUHOITUSALUEEN RAJAA
OSOITTAMASSA.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32079

2. Kun sekainen pintamaakerros oli poistettu ruumishaudan I kohdalta oli maassa kuvassa näkyvä epämääräinen kiveys. Kuva on otettu lännestä käsin.

32080

3. Kivistä olivat monet punaista hiekkakiveä, kuten kuvassa näkyvät hauta I:n ensimmäisen kerroksen kivet. Tässä vaiheessa näytti siltä kuin hauta olisi ollut länsi-itä suuntainen. Kuva on otettu lännestä.

32081

4. Toista kivikerrosta lännestä haudan I kohdalla. Hauta erottuu heikosti tummempana pohjois-eteläsuuntaisena alueena. Etualalla näkyvän säännöllisen kiveyksen alla oli maa täysin koskematon.

32082

5. Haudan I kolmas kivikerros. Haudan rajat ovat nyt selvästi näkyvisissä ja haudan suunta näyttää olevan eteläkaakosta pohjoisluoteeseen. Kuva on otettu etelästä.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32083

6. Haudan I kolmas kivikerros, kuvattu etelästä. Maa haudan kohdalla on selvästi nokista.

32084

7. Haudan I kolmas kivikerros kuvattuna koillisesta.

32085

8. Haudan I neljäs kivikerros kuvattuna etelästä.

32086

9. Haudan I kuudes kivikerros kuvattuna etelästä.

32087

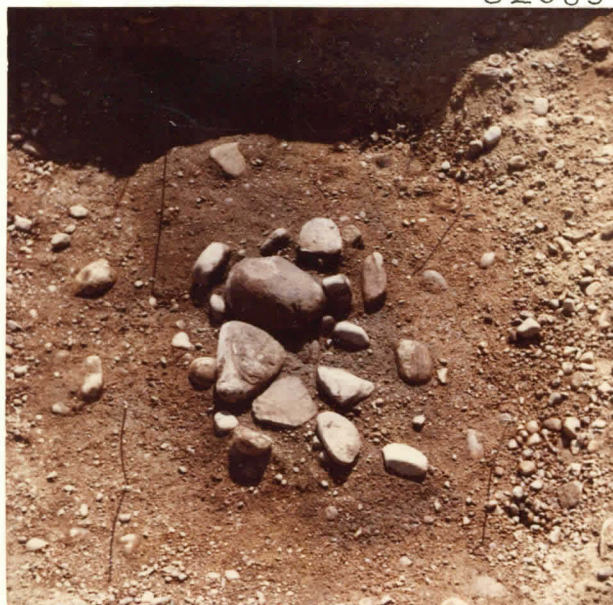
10. Haudan I kuudes kivikerros kuvattuna etelästä.

32088

11. Haudan I seitsemäs kerros kuvattuna pohjoisesta.

32089

12. Haudan I seitsemäs kerros kuvattuna pohjoisesta.

32090

13. Hauta III kuvattuna länsiloumaasta. Haudan itäpäässä arkun hiiltyneitä kansilautoja.

32091

14. Hauta IV:n pintakiveys kuvattuna etelästä. Suurin osa kivistä on punertavia.

32092

15. Hauta IV kuvattuna lounaasta. Kuvasta käy selville, kuinka kiveys on muodostanut matalan maanpintaa ylempänä olevan röykkiön.

32093

16. Haudan IV pintakiveys kuvattuna länsilounaasta.

32094

17. Haudan IV pintakiveys kuvattuna pohjoisesta käsin.

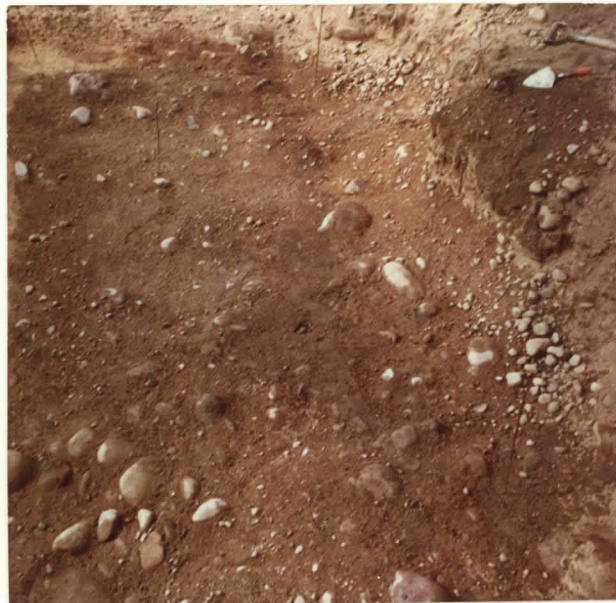
Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32095

18. Haudan IV ääriviivat löytökerroksen syvyydessä kuvattuna etelästä käsin.

32096

19. Haudan IV ääriviivat löytökerroksen syvyydessä valokuvattuina pohjoisesta.

32097

20. Haudan IV keihöänkärki löytöasemassaan kuvattuna etelästä päin.

32098

21. Haudan V ensimmäistä kivikerrosta kuvattuna etelästä käsin.

32100

32099

22. Haudan V ensimmäistä kivi-kerrosta kuvattuna lounaasta.

32101

23. Haudan V pintakiveystä kuvattuna kaakosta. Muutamia isoja kiviä on jo vahingossa poistettu.

24. Haudan V pintakiveystä. Isot kivet haudan itäreunalla ovat paikallaan, mutta keskustasta puuttuu kiviä. Kuvattu kaakosta.

32102

25. Sama kuin edellä kuvattuna etelälounaasta.

Eura, Käräjämäki - Osmanmäki

32103

26. Haudan V pintakiveystä kuvattuna etelälounaasta.

32104

27. Haudan V pintakiveystä kuvattuna mittei pohjoisesta.

32105

28. Haudan V toinen kivikerros kuvattuna etelälounaasta.

32106

29. Haudan V toinen kivikerros kuvattuna kaakosta.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32107

30. Haudan V kolmas kivikerros kuvattuna etelälounaasta käsin.

32108

31. Haudan V kolmas kivikerros kuvattuna eteläkaakosta käsin.

32109

32. Haudan V kolmas kivikerros eteläkaakosta kuvattuna.

32110

33. Haudan V kolmas kivikerros koillisesta päin kuvattuna.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32111

34. Haudan V kolmas kivikerros pohjoiskoillisesta päin kuvattuna.

32112

35. Haudan V kolmas kivikerros luoteesta päin kuvattuna.

32113

36. Haudan V ääriviivat kivikerrosten tultua poistetuiksi. Kuva on otettu etelälounaasta.

32114

37. Haudan V ääriviivat kuvattuina eteläkaakosta päin.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32115

38. Haudan V ääriviivat kuvattuina eteläkaakosta käsin.

32116

39. Haudan V löytökerros kuvattuna pohjoiskoillisesta.

32117

40. Haudan V löytökerros kuvattuna kaakosta päin.

32118

41. Haudan V löytökerros kuvattuna etelälounaasta.

Eura, Käräjämäki-Osmanmäki

32119

42. Haudan V alapuolella rinteessä oleva kiveys kuvattuna luoteesta. Taustalla entistetty hauta V ennen turpeiden asettelua.

32120

43. Sama kuin edellä ja samasta suunnasta. Tämän kiveyksen alustaa ei tutkittu, koska aika loppui kesken. Mahdollisesti se peittää ruumishautaa niinkuin muutkin mäellä olleet kivikasat.

32121

44. Rinteessä oleva kiveys kuvattuna pohjoisluoteesta.

32122

45. Haudat V ja IV entistettyinä ennen turpeiden takaisinlaittoa. Kuvattu etelälounaasta.